

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ-ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΩΞΕΙΣ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ 1870-1877

(ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΦΙΡΜΑΝΙ ΕΠΑΝΑΧΟΡΗΓΗΣΕΩΣ (1830) ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ
ΣΤΟΤΕΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ)

Είναι γνωστό ότι, όταν τον 'Απρίλιο του 1822 άλώθηκε ή Νάουσα από τους Τούρκους¹, οί κάτοικοί της (όσοι δέν σκοτώθηκαν πολεμώντας) σφάχτηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν και κυρίως τὰ γυναικόπαιδα. Όσοι κατόρθωσαν νά γλυτώσουν, κατέφυγαν σέ γειτονικές περιοχές ή και στίς υπόλοιπες χῶρες τῶν Βαλκανίων και ιδιαίτερα στή Γιουγκοσλαβία ή στήν άγωνιζόμενη Έλλάδα, όπου πολέμησαν άνδρεία και τελικά έγκαταστάθηκαν εκεί, μιὰ και ή ιδιαίτερη πατρίδα τους (όπως και ή λοιπή Βόρεια Έλλάδα) παρέμεινε σκλαβωμένη στους Τούρκους άλλα 90 χρόνια.

Μεταξὺ τῶν μέτρων, πού έλαβαν οί κατακτητές εναντίον τῶν επαναστατῶν, ήταν και ή δήμευση τῆς (κινητῆς και άκίνητης) περιουσίας τους²,

---

1. Βλ. σχετικά στοῦ Γεωργίου Χ. Χιονίδη, Τά επαναστατικά γεγονότα εἰς τήν περιοχήν Ναούσης-Βεροίας κατά τὸ 1822. Προβλήματα κατά τήν χρονολόγησίν των, «Μακεδονικά» 9(1968)211-221, όπου και σχετική βιβλιογραφία. Πρβλ. και τοῦ Ἰδίου, 'Η επανάστασις εἰς τήν Νάουσαν και τήν περιοχήν Βεροίας κατά τὸ 1821, «Μακεδονική ζωή», τεῦχ. 58 (Μάρτιος 1971) 17-23, πού τυπώθηκε και σέ ιδιαίτερο άνάτυπο. Έκλαϊκευμένη ανακοίνωση τῶν εγγράφων, πού δημοσιεύονται πιὸ κάτω, έκαμα στοῦ περιοδικὸ «Νιάουστα», τεῦχ. 2 (Ιανουάριος-Μάρτιος 1978)8-9, με τίτλο: «Οί διώξεις και οί φυλακίσεις τῶν Ναουσαίων, ἀπὸ τοὺς Τούρκους, στὰ χρόνια 1870-1877».

2. Βλ. τὸ σχετικὸ φερμάνι στοῦ Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Οί Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ανεξαρτησίας άγῶνας, 1796-1832, έκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1950, σ. 148 κ.έ., 283 κ.έ., έγγραφο 79 ή σ. 281 κ.έ. τῆς 3ης έκδόσεως (1967), έγγραφο 32, τοῦ Ἰδίου, Ἱστορικά Ἀρχεῖα Μακεδονίας, Α' (Θεσσαλονίκης), Θεσσαλονίκη 1952, σ. 525 και 526 και Β' (Βεροίας-Ναούσης), Θεσσαλονίκη 1954, σ. 352, αριθ. 383. Πρβλ. Δημ. Πλαταρίδου-Ε. Στουγιαννάκη, Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης, έκδοση 2η, Θεσσαλονίκη 1976, σημ. 4, τῶν σ. 216-217, και σημ. 1, τῆς σ. 221. Για τήν τύχη τῆς περιουσίας τῶν κατοίκων τῶν περιοχῶν, πού κατακοῦσαν οί Τούρκοι βλ. Ν. Π. Έλευθεριάδου, Ἀνατολικά μελέται, τ. 1, Τά προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σμύρνη 1909, σ. 58-70, πρβλ. δέ και τίς σ. 25-40. Ἡ γῆ τῶν ραγιάδων άνῆκε στον σουλτάνο, εκτὸς ἀπὸ τὰ σπίτια, τὰ άμπέλια και τοὺς κήπους. Βλ. Ι. Α. Σούτσου, Πλουτολογία, τ. 1, έκδ. 2η, Ἀθήναι 1882, σ. 240-243.

όπως και η κατάργηση των ειδικών προνομίων, που είχε η Νάουσα σαν τόπος που προστατευόταν από τη βασιλομήτορα¹.

Γνωρίζαμε μέχρι τώρα ότι, λίγα χρόνια μετά την επανάσταση του 1822, επανήλθαν κάπως τα πράγματα στην προηγούμενη νομική κατάσταση, γιατί, αλλιώς, δεν θα ήταν δυνατή η επανεγκατάσταση των Ναουσαίων, που σώθηκαν ή των νέων κατοίκων, που ήλθαν από άλλες περιοχές².

Τώρα όμως αποκτούμε και τη γραπτή επιβεβαίωση του γεγονότος τούτου, γιατί ανακαλύφθηκαν τα αποδεικτικά στοιχεία, δηλαδή το σχετικό φερμάνι του σουλτάνου Μαχμούτ Β' (1808-1839), του οποίου ξέραμε μονάχα την ύπαρξη από δημοσίευση συνοπτικής περιλήψεως του περιεχομένου του³, και άλλα έγγραφα, που αναφέρονται στις ταλαιπωρίες, στις διώξεις και στις φυλακίσεις των Ναουσαίων, στα χρόνια 1870-1877.

1. Για τα προνόμια της Νάουσας βλ. Δ. Πλαταρίδου - Ε. Στουγιάνακη, δ.π., σ. 48-49 και Ίωάννου Κ. Βασδραβέλλη, 'Ιστορικά περι Ναούσης έξ' ανέκδοτου χειρογράφου, «Μακεδονικά» 3(1953-1955) 125-141 και κυρίως σ. 129-130, το ὄϊ δίου, 'Ιστορικά ἀρχεῖα Μακεδονίας, Β', σ. 374, ἀριθ. 396 καὶ σ. 396, ἀριθ. 411, ὅπου δημοσιεύονται δύο ἐγγράφα, καὶ μὲ τὸ πρῶτο διατάσσεται (1849) ἡ ἐκλογή ἰδιαιτέρου μούδρη στὴ Νάουσα, ἐνῶ μὲ τὸ δεύτερο, μετὰ λίγα χρόνια (1860), ἡ πόλη ὑπήχθηκε διοικητικὰ καὶ πάλι στὴ Βέροια. Πρβλ. ἀκόμα τοῦ Βασίλη Δημητριάδη, 'Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 246-248, Γερασίμου Δ. Κασάλη, Λαογραφικὰ ἐκ Μακεδονίας, «Λαογραφία» 6(1917) 452-537 καὶ κυρίως σ. 461-463, καὶ τὶς ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις τοῦ ἰδίου, Τρεῖς νεράιδες τῆς Μακεδονίας (Νάουσα-Ἐδεσσα-Καστοριά), Ἀθῆναι 1939, σ. 18-20, Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, 'Ιστορία τῆς Μακεδονίας, 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 109, τοῦ ἰδίου, 'Ιστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 1. ἔκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 279 καὶ Ν. Γ. Φιλίππιδου, 'Ἡ ἐπανάστασις καὶ καταστροφὴ τῆς Ναούσης, Ἀθῆναι 1881, σ. 25-26. Για τὰ προνόμια τῆς βασιλομήτορος καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας τοῦ σουλτάνου («χάσι») βλ. Ίωάννου Γ. Γιαννοπούλου, 'Ἡ διοικητικὴ ὀργάνωσις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, Ἀθῆναι 1971, σ. 54-55. Σχολιασμένη ἀναδημοσίευσις τοῦ κειμένου τοῦ Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή ἔκαμε ὁ Κώστας Σ. Σπορέλας, Μία σύντομη περιγραφὴ τῆς Νάουσας τοῦ 1668, «Μακεδονικὴ Ζωή», τεύχ. 144 (Μάιος 1978) 17-19.

2. Βλ. Ίωάννου Κ. Βασδραβέλλη, 'Ιστορικά περι Ναούσης έξ' ανέκδοτου χειρογράφου, «Μακεδονικά» 3(1953-55) 140-141. Πρβλ. καὶ Δ. Πλαταρίδου - Ε. Στουγιάνακη, δ.π., σ. 1 τῆς σ. 46, Ἀπ. Ε. Βακαλοπούλου, δ.π., σ. 603-604, Βασ. Δημητριάδη, δ.π., σ. 246, σ. 2 καὶ Γεωργίου Χ. Χιονίδη, 'Ὁ ὄσιος Θεοφάνης, ὁ νέος (ὁ ἐξ Ἰωαννίνων πολιοῦχος τῆς μακεδονικῆς Ναούσης, ἡ ἴδρυσις τῆς πόλεως καὶ ἡ καταγωγὴ τῶν κατοίκων), «Μακεδονικά» 9(1968) 223-238 καὶ ἰδιαιτέρα 236-238. Ἐξάλλου, ὑπάρχουν στοιχεῖα καὶ γιὰ τὴν ἐγκατάστασις κατοίκων στὴ Νάουσα ἀπὸ ἄλλες περιοχὰς καὶ πρὶν τὸ 1822 καὶ ἰδιαιτέρα γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλή πασᾶ, ποὺ θὰ τὰ δημοσιέψω στὴ μελέτη μου, ποὺ χρόνια τώρα (1971 κ.έ.) ἐτοιμάζω, μὲ τίτλο: «Ἡ ἐπικυριαρχία τοῦ Ἀλή πασᾶ Τεπελενλή τῶν Ἰωαννίνων στὴν Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία».

3. Βλ. Ίωάννου Κ. Βασδραβέλλη, 'Ιστορικά ἀρχεῖα Μακεδονίας,

Τούτο όφείλομε στην έρευνητική προσπάθεια του φιλόστορα Έδεσσαίου κ. Γιώργου Τουσίμη, που τὰ βρήκε στον φάκελο «Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως 1876, Προξενείον Θεσσαλονίκης», και ευγενικά μου παρεχώρησε τις σχετικές φωτοτυπίες, όπως και άλλα έγγραφα, και για τούτο τον ευχαριστώ θερμά και άπ' έδω.

Τὰ κείμενα τούτα είναι πολύ σημαντικά, γιατί περιέχουν πολλές και χρήσιμες πληροφορίες για τὸ νομικό, για τὸ φορολογικό και για τὸ διοικητικό καθεστώς, κυρίως του 19ου αιώνα, αλλά και ιστορικά στοιχεία, όπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω, όπου θὰ εξετάσουμε τὰ έγγραφα κυρίως από ιστορικής σκοπιᾶς.

Θὰ δημοσιευτοῦν πρώτα παρατηρήσεις και εὐρεία περίληψη τῶν εγγράφων (του καθένα χωριστὰ) και ὕστερα τὸ κείμενό τους.

1

Τὸ φιρμάνι

Τὸ κείμενο του φερμανιου (αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος) δημοσιεύεται στη σωζόμενη ελληνική μετάφρασή του, όπως δηλαδή βρέθηκε. Τούτο είναι γραμμένο σε τέσσερες μεγάλες κόλλες. Ὁ μεταφραστής ἢ ὁ γραφέας του («καθ' υπαγόρευσιν» του μεταφραστή) τὸ έγγραψε ἀπευθείας, όπως φαίνεται από μερικά σβησίματα. Ἔκαμε λίγα ὀρθογραφικά λάθη και μερικά συντακτικά κ.λ., τὰ ὁποῖα διόρθωσα σιωπηρά, όπου δὲν κινδύνευε νὰ ἀλλοιωθεῖ ἡ ἔννοια και ὁ τρόπος διατυπώσεως του κειμένου. Ὅπου ἔκανα ἀναγκαῖες προσθήκες ἢ διευκρινίσεις, τις ἔβαλα σε ἀγκύλες.

Μιά σοβαρή ἔλλειψη τῆς μεταφράσεως είναι ἡ παράλειψη μνημονεύσεως τῆς ἀραβικῆς ἢ χριστιανικῆς ἡμερομηνίας του φερμανιου, και ἔτσι δὲν μαθαίνομε από τούτο οὔτε καν τὸν χρόνο τῆς ἐκδόσεώς του, μιὰ και δὲν σημειώθηκε αὐτὸς οὔτε ὕστερα, στὸ κείμενο ἢ στὰ ἄλλα έγγραφα (στις δύο ἀναφορὲς και στὰ διαβιβαστικά), που σώθηκαν και δημοσιεύονται ἐπίσης. Ἡ μόνη ἔνδειξη, που ὑπάρχει στὸ σῶμα του εγγράφου, είναι ὁ ἀριθμὸς 1452, εὐθὺς μετά τὸν τίτλο τῆς ἐπικεφαλίδας, δηλαδή μετά τὸ ὄνομα του σουλτάνου, που δὲν είναι δυνατὸν νὰ είναι χρονολογική ἔνδειξη, οὔτε με τὸ τουρκικό (ἀραβικό), οὔτε με τὸ χριστιανικό ἡμερολόγιο, παρά ἡ ἔνδειξη ἀριθμῆσεώς του σε μιὰ πολυαριθμότερη σειρά εγγράφων.

Σώθηκαν ὁμως δύο σχετικά φερμάνια στὸ τουρκικό τους πρωτότυπο¹. Τὸ πρώτο φέρει τὴν ἀραβική χρονολογική ἔνδειξη «29 Τζεμάζη οὐλ Ἐβέλ

Α', σ. 521 και 522, όπου δημοσιεύεται ἡ περίληψη δύο φερμανιων, του 1830. Πρβλ. ἀκόμα τ ο ὕ ἱ δ ἰ ο υ, ὀ.π., τ. Β', σ. 352, ἀριθ. 383 (του 1844). Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι θὰ ἐπακολουθήσει και ἡ δημοσίευση ὀλόκληρου του κειμένου και τούτων τῶν εγγράφων.

1. Β λ. Ἰ ω ἄ ν ν ο υ Κ. Β α σ δ ρ α β ἔ λ λ η, Ἰστορικά ἀρχεῖα Μακεδονίας, Α', σ. 521 και 522.

1246» (=15 Νοεμβρίου 1830) και τὸ ἄλλο τὴν ἡμερομηνία «6 Ρετζέπ 1247» (=11 Δεκεμβρίου 1830). Ἡ περίληψη τοῦ πρώτου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Φιρμάνιον περὶ ἐπιβαλλομένου ἐκμουσουλμανισμοῦ τῆς Ναούσης, διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως (εἰς τὰ κτήματα τῶν φονευθέντων) ἑκατὸν οἰκογενειῶν μουσουλμάνων καὶ ἰδρύσεως ἐν αὐτῇ τεμένους καὶ σχολείου». Ἡ περίληψη τοῦ δευτέρου εἶναι ἡ ἐξῆς: «Φιρμάνιον περὶ ἐποικισμοῦ τῆς Ναούσης. Ἀπεφασίσθη ἡ ἐγκατάστασις 100 οἰκογενειῶν μουσουλμάνων εἰς τὰ κτήματα τῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν φονευθέντων. Μέχρι τοῦδε ἐγκατεστάθησαν μόνον 51 οἰκογένειαι μουσουλμάνων, ἐκτίσθη δὲ καὶ τέμενος. Ὁ Ἐρδομουσελῆ Μουσταφᾶ κατέλαβε καὶ ἐκμεταλλεύεται ἀγροὺς τῶν φονευθέντων, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ ἀφαιρεθοῦν παρ' αὐτοῦ καὶ νὰ δοθοῦν εἰς μουσουλμάνους, νὰ ἐπιστραφοῦν δὲ τὰ κτήματα τῶν ἐπανερχομένων κατοίκων τῆς Ναούσης. Ὁ πρόεδρος τῆς Ναούσης ἐδήλωσεν ὅτι μὲ τὴν ἀπόδοσιν τῶν κτημάτων τῶν εἰς τοὺς ἐπανερχομένους Ναουσαίους θὰ παρακινηθοῦν καὶ οἱ λοιποὶ νὰ ἐπανέλθουν». Ἐξάλλου, τὸ φιρμάνι τοῦτο συνόδευε καὶ κατάλογος τῶν ἀποδοθέντων κτημάτων.

Ἔτσι λοιπὸν καταλήγομε νὰ δεχτοῦμε ὅτι τὸ φιρμάνι, ποὺ δημοσιεύεται ἐδῶ, θὰ πρέπει νὰ χρονολογηθεῖ στὰ 1830. Ὑπῆρχαν πάντως δύο φιρμάνια τουλάχιστον. Τὸ κείμενο, ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀνταποκρίνεται μᾶλλον στὸ δεύτερο (τουρκικὸ φιρμάνι), ἀφοῦ ἄλλωστε ἀναφέρεται σὲ τοῦτο καὶ ἄλλο παρόμοιο διάταγμα ποὺ προηγήθηκε.

Ἐξάλλου, στὸ κείμενο τοῦ φιρμανιοῦ (σελ. 4) ἀναφέρεται ὅτι ἡ ἐπαναχορήγηση τῶν κτημάτων τῶν Ναουσαίων ρυθμίστηκε σύμφωνα μὲ ὅσα ἀποφασίστηκαν καὶ στὴν ὅμοια περίπτωση ἐπανασυνοικισμοῦ τῶν Κυδωνιῶν, ἐνῶ στὸ (δημοσιευόμενο πιδὸ κάτω σάν) τρίτο ἔγγραφο (ἀριθ. 13.869, σελ. 1-2) γράφεται ὅτι: «Ἐνεκεν ὅμως τοῦ ἀγόνου συστήματος τῆς ἐπιμόρτου καλλιιεργείας καὶ συνεπεία ἐκλιπαρήσεων, ὁ αὐτὸς Σουλτάνος ταυτοχρόνως, δι' ἐπίσημου διατάγματος, ἐδωρήσατο εἰς Ψαρρά, Χίον, Κυδωνίας καὶ Νάουσαν τὴν ἀκίνητον αὐτῶν περιουσίαν...». Ἡ χρῆση τοῦ ἐπιρρήματος «τ α υ τ ο χ ρ ὶ ν ω ς» καὶ ὁ συσχετισμὸς του μὲ τὶς παρόμοιες περιπτώσεις τῶν Ψαρῶν, τῆς Χίου καὶ τῶν Κυδωνιῶν, μᾶς προσανατολίζουν χρονικὰ καὶ γιὰ τὴ Νάουσα.

Ἄλλωστε, ἔχομε καὶ κάποιον ἄλλο χρονικὸ προσδιορισμὸ, κατὰ προσέγγιση βέβαια, καὶ ἀπ' ὅσα γράφονται στὸ δημοσιευόμενο πιδὸ κάτω ἔγγραφο ἀριθ. 3, ὅπου (σελ. 2) διατυπώνεται (30.11.1876) καὶ τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: «Πόθεν, λοιπὸν, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀρῦόμενοι τὸ δικαίωμα ἐπιτάττουσιν ἡμῖν, λέγοντες, οὐδὲν δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας ἔχετε, ἢν ἐπὶ πεντήκοντα ὄλα ἔτη καρπούμεθα, δυνάμει τίτλου ἐγκύρου, κατὰ τοὺς κειμένους νόμους;». Πραγματικά, ἀφοῦ στὰ 1876 εἶχαν συμπληρωθεῖ 46 χρόνια ἀδιατάρακτης ἀσκήσεως τῶν νέων δικαιωμάτων ἰδιοκτησίας, συμπεραί-

νεται ότι στα 1830 πρέπει να επαναχορηγήθηκαν τα όποια δικαιώματα αναγνώρισε πάλι και στους Ναουσαίους ο Τούρκος σουλτάνος.

Το φερμάνι τούτο (όπως άλλωστε και όλα) είναι αντιπροσωπευτικό των παρόμοιων διαταγμάτων των σουλτάνων, δηλαδή είναι γεμάτο επαναλήψεις, πλατειασμούς, σχοινοτενείς προτάσεις, ασυνταξίες και πομπώδεις εκφράσεις. Παρά ταύτα, ενώ έχει τα ελαττώματα τούτα σάν νομοθετικο-νομικό ή διοικητικό κείμενο, ή πολυλογία του είναι χρήσιμη για τον ιστορικό μελετητή, γιατί έτσι αποκτά περισσότερες χρήσιμες πληροφορίες για το αντικείμενο της έρευνάς του.

Ή από τη μελέτη του κειμένου και με βοήθη τα δεδομένα της σχετικής βιβλιογραφίας, αποκτούμε τα εξής αξιοσημείωτα στοιχεία:

α. Ήπιβεβαιώνεται ότι δημεύτηκε ή περιουσία των Ναουσαίων μετά την καταστροφή της πόλεως, και συγκεκριμένα τα άμπέλια, τα χωράφια και οι άλλες ιδιοκτησίες τους, κατόπιν διαταγής του σουλτάνου από τον Ήβ-δοϋλ άποϋτ (ή άβοϋτ) Ήχχάζ πασά, και ότι όλα τούτα έγιναν σουλτανικά κτήματα. Ήκόμα, ότι κτίστηκε εκεί τζαμί και σχολειό τουρκικό από τα έσοδα μερικων ιδιοκτησιων Ήλλήνων επαναστατων που σκοτώθηκαν¹.

Ήπίσης μαθαίνουμε ότι είχε αποφασισθεί να εγκατασταθούν στη Νάουσα μέχρι 100 τουρκικές² οικογένειες από τις γειτονικές επαρχίες και να έδρϋει στην πόλη μουδίρης και διοικητής-λοχαγός («μπουλιούμπασης») με ανάλογο αριθμό στρατιωτων³. Ήξάλλου επιστράφηκαν οι ιδιοκτησίες, γιατί δόθηκε άμνηστία και άφεση άμαρτιων σε όσους Ναουσαίους επέστρε-

1. Βλ. και Ήωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Ήστορικά περι Ναούσης, σ. 140-141, του ίδιου, Ήστορικά άρχεία της Μακεδονίας, Β΄, σ. 352, αριθ. 383, Ήπ. ο. σ. τ. Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 604 και Β. σ. Δημητριάδη, ό.π., σ. 246.

2. Γνωρίζαμε ότι εγκαταστάθηκαν όπωσδήποτε οι 51 πρώτες οικογένειες των Ήθωμανων. Βλ. Ήωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Ήστορικά άρχεία Μακεδονίας, Α΄, σ. 521-522 και Β΄, σ. 352, αριθ. 383, του ίδιου, Ήστορικά περι Ναούσης, σ. 141, Ήπ. Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 603-604 και Β. Δημητριάδη, ό.π., σ. 246. Την εγκατάσταση των Τούρκων στη Νάουσα ζήτησε ο πολιτικός αντίπαλος του Ζαφειράκη Μάμαντης. Οι Τούρκοι όμως δεν έδειχναν προθυμία να έποικιστούν. Βλ. Ήωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Ήστορικά άρχεία Μακεδονίας, Α΄, σ. 522 (φερμάνι του 1832), οϋτε ήθελαν να καλλιεργήσουν τα κτήματα, που τους παραχωρήθηκαν, που τα παλούσαν (1844) στους Χριστιανούς, γι΄ αυτό και εκδόθηκε άπαγορευτική διαταγή. Βλ. Ήωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Ήστορικά άρχεία Μακεδονίας, Β΄, σ. 352, αριθ. 383.

3. Βλ. και Ήωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Ήστορικά περι Ναούσης, σ. 129 και 134, του ίδιου, Ήστορικά άρχεία Μακεδονίας, Β΄, σ. 352, αριθ. 383.

ψαν στην πατρίδα τους¹. Οί φόροι όμως τῆς δεκάτης και τῆς γῆς («ἐμλιά») συνεχίστηκαν νὰ καταβάλλονται². Ἐπὶ πλέον ἀποφασίστηκε ὅτι τὸ 1/3 ἀπὸ τὰ ἔσοδα, ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὶς δημευθεῖσες περιουσίες τῶν σκοτωμένων χριστιανῶν³, θὰ κατατάσσονταν στὴν τάξη τῶν σουλτανικῶν κτημάτων, ἐνῶ προηγούμενα εἶχαν δοθεῖ προσωρινὰ στοὺς Τούρκους καὶ χριστιανούς, ποὺ ἐποικίστηκαν στὴ Νάουσα ἀπὸ ἄλλες περιοχές. Τέλος, εἶχε προβλεφθεῖ νὰ ἐπιστραφεῖ τὸ 1/10 τῶν ἐσόδων στὸ βακούφι τῆς πόλεως⁴, ἀφοῦ ὅμως ἐπανερχόταν ὁ προηγούμενος ρυθμὸς στὴ ζωὴ τῆς Νάουσας.

1. Βλ. Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Οἱ Μακεδόνες, ὁ.π., σ. 290-293 (2ης ἐκδόσεως) ἢ 288-291 (3ης ἐκδόσεως).

2. Γιὰ τοὺς φόρους, ποὺ πλήρωναν οἱ Ναουσαῖοι βλ. Δ. Πλαταρίδου-Ε. Στουγιάνακη, ὁ.π., σ. 648-649, Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Ἱστορικά περὶ Ναούσης, ὁ.π., σ. 129-130 καὶ 134, τοῦ Ἰδίου, Ἱστορικά ἀρχεῖα Μακεδονίας, Α', σ. 526 καὶ Ν. Γ. Φιλιππίδου, ὁ.π., σ. 26. Γιὰ τὸ φορολογικὸ σύστημα καὶ τοὺς φόρους στὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα γενικά βλ. Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 2, ἔκδ. 2η, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 16-48, Δ. Κ. Τσοποτοῦ, Γῆ καὶ γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὴν τουρκοκρατία, Βόλος 1912, σ. 99 κ.έ. Γιὰ τὸ καθεστῶς τῆς ιδιοκτησίας καὶ γιὰ τὶς διαφορὲς κατηγορίες γαιῶν βλ. καὶ Α. Ζ. Καλλικλή, Τὸ Ὄθωμανικὸν δίκαιον ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1931, σ. 14 κ.έ., Νικολάου Ι. Πανταζοπούλου, Κοινοτικὸς βίος εἰς τὴν Θετταλομαγνησίαν ἐπὶ τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1967 (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν τ. ΙΔ', γ τῆς Ε.Ε.Σ.Ν.Ο.Ε. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), Δ. Κ. Τσοποτοῦ, ὁ.π., σ. 47, κ.έ., Ἰω. Γ. Γιαννοπούλου, ὁ.π., σ. 52-62, Νικολάου Γ. Μοσχόβη, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ τουρκοκρατίας, Ἀθήναι 1882, σ. 18 κ.έ., Γ. Λ. Μάουρερ, Ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἑλλ. μετάφραση Ὀλγ. Ρομπάκη, Ἀθήνα 1976, τ. 1, σ. 21-88 (ὅπου δημοσιεύονται χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὴ διοίκηση, τὸ δίκαιο κ.λ. τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πρὶν τὴν Ἐπανάσταση), Ν. Ἐλευθεριάδου, ὁ.π., καὶ τοῦ Ἰδίου, Ἡ ἀκίνητος ιδιοκτησία ἐν Τουρκίᾳ, Ἀθήναι 1903, σ. 23 κ.έ., τοῦ Ἰδίου, Τὰ δίκαια τῆς πολιτείας ἐπὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἡπείρῳ γαιῶν, Ἀθήναι 1915. Ὁ τελευταῖος δημοσίεψε καὶ πολλὰς σχετικὰς γνωμοδοτήσεις, ποὺ ἀνατυπώθηκαν σὲ δύο τεύχη, Ἀθήναι 1916 καὶ 1917. Πρβλ. τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία καὶ στοῦ Παν. Ι. Ζέπου, Ἀνέκδοτα τουρκικὰ ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων Βεροῖας καὶ Θεσσαλονίκης, «Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου» 11(1944) 49-91 καὶ κυρίως τὴ σημ. 1 τῶν σ. 49-50 καὶ τὴ σημ. 1 τῶν σ. 56-57. Γιὰ τὰ προβλήματα, ποὺ προέκυψαν σχετικὰ μὲ τὶς δημόσιες καὶ ἰδιωτικὰς ιδιοκτησίες τῶν Ὄθωμανῶν μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821, βλ. Γεωργίου Π. Νάκου, Αἱ «μεγάλαι δυνάμεις» καὶ τὰ «ἐθνικὰ κτήματα» τῆς Ἑλλάδος (1821-1832), Ε.Ε.Σ.Ν.Ο.Ε. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης 9(1970) 467-546. Λεῖπει, ὅπωςδὴποτε, μιὰ σχετικὴ σύγχρονη μελέτη γιὰ τὸ ὀθωμανικὸ δίκαιο στὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία. Τελευταῖα κυκλοφόρησε καὶ τὸ βιβλίο τοῦ Σπύρου Ἀσδραχᾶ, Μηχανισμοὶ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας στὴν τουρκοκρατία (ιε'-ιστ' αἰ.), Ἀθήνα 1978.

3. Βλ. Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Οἱ Μακεδόνες, ὁ.π., σ. 284-289 (2ης ἐκδόσεως) ἢ 282-287 (3ης ἐκδόσεως), ὅπου δημοσιεύεται κατάλογός τους.

4. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸν τεκὲ τοῦ Τούρκου Σέχ Λεαῆ καὶ γιὰ τὸ βακούφι τοῦ Ἐβρενός. Βλ. Δ. Πλαταρίδου-Ε. Στουγιάνακη, ὁ.π., σ. 22, 31, 32, 47,

β) Όλα αυτά είχαν διαταχθεί και εκτελεστεί εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωση τῆς πόλεως καὶ ὕστερα.

Ἄργότερα ὁμως προέκυψε ἄλλη κατάσταση καὶ χρειαζότανε νέα ρύθμιση: Ὁ σουλτάνος ἐνδιαφέρθηκε νὰ μάθει μὲ ποιὸ τρόπο ἐξελίσσονταν τὰ πράγματα καὶ συγκεκριμένα πόσοι μουσουλμάνοι καὶ χριστιανοὶ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Νάουσα, πόσες ιδιοκτησίες τῶν ἐπαναστατῶν ἐπιστράφηκαν σὲ τούτους, πόσα κτήματα καὶ δενδροφυτεῖς ἔμεναν διαθέσιμα καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ἦταν δυνατὸ νὰ ἀξιοποιηθοῦν τοῦτα.

Ὁ τότε διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Μουσταφά-μπέης (ποὺ ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχιθυρωροὺς τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων, δηλ. «καπουτζήμπασης», ἀπάντησε μὲ τὴν ἀποστολὴ ἀναλυτικῆς καταστάσεως, ὅπου καταγράφηκαν ὅλα τὰ σχετικὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέκυπτε ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἀκίνητα δόθηκαν στοὺς χριστιανούς, ποὺ ἦρθαν ἀπὸ ἄλλους τόπους καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὴ Νάουσα, ἢ στοὺς φυγάδες Ναουσαίους, ποὺ ἐπέστρεψαν (εἴτε οἱ ἴδιοι, εἴτε οἱ κληρονόμοι τους), ἢ στὶς πρῶτες 50 τουρκικὲς οἰκογένειες τῶν μουσουλμάνων, ποὺ συνοικίστηκαν ἢ ποὺ κρατήθηκαν γιὰ τὶς ἄλλες 50 ποὺ θὰ ἔρχονταν ὕστερα, ἢ ἀκόμα γιὰ τὸ κτίσιμο καὶ γιὰ τὴ συντήρησι τῶν τζαμιῶν ἢ κατακρατήθηκαν ἀπὸ τὸν Μουσταφά μπέη, ἔμειναν ἀπὸ τὰ χωράφια, τοὺς κήπους καὶ τὰ λοιπὰ κτήματα τῆς Νάουσας ἀδιάθετα ἄλλα 749 γῆπεδα (οἰκόπεδα), νερόμυλοι, χάνια, μαγαζιά καὶ χωράφια, ἀκόμα δὲ καὶ 15,5... («δονούμ») ἀμπέλια, φυτεῖες καὶ μουριές¹.

Ὁ σκοπὸς ὁμως ποὺ ἡ περιοχὴ τῆς Νάουσας ὑπήχθηκε στὴν κατηγορίαν τῶν σουλτανικῶν κτημάτων² ἦταν—ὅπως γίνεται εὐκολονόητο—νὰ δημιουργή-

48, 55, καὶ 59, Ἰω. Κ. Βασδραβέλλη, Ἱστορικὰ περὶ Ναούσης, ὁ.π., σ. 128-129 καὶ 133-134, Βασ. Δημητριάδη, ὁ.π., σ. 246-248, Α. Ε. Βακαλοπούλου, ὁ.π., Ν. Γ. Φιλιππίδου, ὁ.π., καὶ Γερασ. Κασάλη, ὁ.π. Γιὰ τὰ βακούφια γενικὰ βλ. βιβλιογραφία στοῦ Γ. Π. Νάκου, ὁ.π., σημ. 24 τῆς σ. 512 (πρβλ. καὶ σ. 511-531) καὶ Θεμ. Κτενᾶ, Αἰ ἀφιερώσεις ἢ τὰ βακούφια κατὰ τὸ ὀθωμανικὸν δίκαιον, Ἀθῆναι 1893. Πρβλ. Λεων. Λουκάκου, Γνωμοδοτήσεις, Ἰωάννινα 1913, σ. 7-38, Ν. Ἐλευθεριάδου, Τὰ προνόμια, ὁ.π., καὶ τοῦ Ἰδίου, Ἡ ἀκίνητος ιδιοκτησία ἐν Τουρκίᾳ, σ. 35 κ.έ., Α. Ζ. Καλλικλή, ὁ.π., σ. 64 κ.έ., Δ. Κ. Τσοποτοῦ, ὁ.π., σ. 57-63 καὶ Νικ. Πανταζοπούλου, ὁ.π., σ. 18-20, 24-29 καὶ 34-40. Τὰ σχετικὰ κείμενα βλ. στοῦ Δ. Νικολαΐδου, Ὀθωμανικοὶ κώδικες, σ. 1115-1554=τ. 2, Κωνσταντινούπολις 1890). Εἰδικὰ γιὰ τὰ βακούφια τοῦ Ἐβρενὸς βέη ἐτοιμάζω (1963 κ.έ.) μελέτη.

1. Γιὰ τὰ ἀκίνητα τῆς Νάουσας, ποὺ ἔμειναν διαθέσιμα καὶ προέρχονταν ἀπὸ τὶς περυσίες τῶν Ναουσαίων ἐπαναστατῶν, ποὺ δὲν ἐπέστρεψαν στὴν πόλιν τους, ἂν καὶ τοὺς δόθηκε ἀμνηστία, ὅπως καὶ γιὰ τὰ ὀνοματεπώνυμά τους βλ. στοῦ Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Οἱ Μακεδόνες, ὁ.π., σ. 293-294 (2ης ἐκδόσεως) ἢ 291-293 (3ης ἐκδόσεως).

2. Βλ. γιὰ τὴν κατηγορίαν τῶν σουλτανικῶν κτημάτων, δηλαδὴ γιὰ τὰ «χὰς χουμαγιούν» καὶ «ἐμλιάκι χουμαγιούν» στοῦ Ἰωάννου Γ. Γιαννοπούλου, ὁ.π., σ.

γηθεῖ μιὰ νέα πηγή ἀξιόλογων ἐσόδων γιὰ τὸ ταμεῖο τοῦ σουλτάνου, ἀλλὰ ὁ ἀπολογισμὸς τῆς διαχειρίσεώς τους ἦταν πολὺ ἀπογοητευτικός, ἀφοῦ στὰ χρόνια ποὺ ἐπακολούθησαν δὲν στάλθηκαν παρὰ ἐλάχιστα ἔσοδα καὶ μάλιστα γιὰ δύο μονάχα χρονιές¹, καὶ τοῦτα προέρχονταν ἀπὸ τὴ διαχείριση τῆς φορολογίας τῆς «δεκάτης», χωρὶς νὰ διευκρινισθεῖ τί ἀπόγινε μὲ τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὰ κτήματα (ποὺ ἄλλοτε ἀνῆκαν στοὺς ὕστερα ἐπαναστάτες Ναουσαίους), τὰ ὁποῖα δόθηκαν στοὺς χριστιανούς καὶ μουσουλμάνους νέους κατοίκους τῆς πόλεως, γιὰτὶ σύμφωνα μὲ τὴ νομοθεσίαν, ἐφόσον ὅλη ἡ περιοχή συμπεριλήφθηκε στὰ αὐτοκρατορικὰ τσιφλίκια-ἐμιλιάκια, θὰ ἔπρεπε τὰ προϊόντα, μετὰ τὴν ἀφαίρεση τοῦ $\frac{1}{10}$ τοῦ προϊόντος, νὰ μοιράζονται μεταξὺ τῶν ὑποδούλων καὶ τοῦ διαχειριστοῦ τῶν σουλτανικῶν κτημάτων, εἴτε κατὰ τὸ $\frac{1}{3}$, εἴτε κατὰ τὰ $\frac{2}{3}$, εἴτε κατὰ τὸ $\frac{1}{2}$. Δὲν ἐπαληθεύθηκαν ὅμως οἱ ἐλπίδες τοῦ σουλτάνου καὶ γιὰ τοῦτο ἐπανειλημμένα ζήτησε νὰ πληροφορηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους τί ἔπρεπε νὰ γίνει. Ὁ καινούργιος διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας ἀνέφερε ὅτι ἡ κωμόπολη Νάουσα καταστράφηκε καὶ ἐρημώθηκε καὶ οἱ κάτοικοί της (ποὺ διασώθηκαν, κατέφυγαν παντοῦ, καὶ μερικοὶ ἄρχισαν νὰ ἐπανέρχονται) δήλωσαν ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἐπανέλθουν στὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα τους, ἂν δὲν ἀποκτήσουν τὰ δικαιώματα, ποὺ εἶχαν πρὶν τὴν ἐπανάσταση στὴν ἰδιοκτησία καὶ στὰ προϊόντα τους, γιὰτὶ ἡ γῆ τους ἦταν φτωχὴ καὶ ἄφορη καὶ οἱ οἰκονομικὲς μονάδες τους καταστράφηκαν καὶ ἔτσι δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ζήσουν μὲ ὅσα θὰ τοὺς ἀπέμεναν, ἂν παρέμεναν τὰ χωράφια τους κτήματα τοῦ σουλτάνου, μὲ ὅλες τὶς σχετικὲς ἐπιβαρυντικὲς ἐπιπτώσεις καὶ φορολογικὲς ὑποχρεώσεις. Ἀντίθετα, οἱ δημογέροντες ἐγγυόνταν ὅτι, ἂν δίδονταν πίσω οἱ περιουσίες, θὰ κατόρθωναν νὰ πείσουν τοὺς συμπολίτες τους νὰ ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὰ νησιά καὶ ἀπ' ὅπου ἄλλοῦ εἶχαν καταφύγει, καὶ ζήτησαν ἀκόμα τὰ κτήματα, ποὺ θὰ δοθοῦν στίς 100 μουσουλμανικὲς οἰκογένειες τῆς πόλεώς τους, νὰ προέρχονται μόνον ἀπ' ὅσα ἀνῆκαν σὲ σκοτωμένους Ναουσαίους, ποὺ δὲν εἶχαν κληρονόμους. Τέλος, ὅτι ὅσα κτήματα τῶν σκοτωμένων θὰ περισσεύαν, νὰ πουλιόνταν στοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ στέλνονταν τὰ ἔσοδα στὴν Πύλη.

Ὁ σουλτάνος, ἀφοῦ ἄκουσε τὶς σχετικὲς εἰσηγήσεις τῶν συμβούλων του καὶ ἔλαβε ὑπόψη καὶ ὅσα στοιχεῖα ὑπῆρχαν, δέχτηκε τὴν εἰσηγήση τοῦ διοικητῆ τῆς ἐπαρχίας καὶ διέταξε νὰ γίνει ὅ,τι ἀποφασίστηκε προη-

54, Δ. Κ. Τσοποτοῦ, ὁ.π., σ. 55-57 καὶ Νικ. Ι. Πανταζοπούλου, ὁ.π., σ. 13-14.

1. Στὸ φερμάνι μνημονεύονται δύο χρονιές, μὲ τοὺς ἀκατανόητους ἀριθμοὺς 39 καὶ 40 ἢ 41 ἢ 42. Γνωρίζομε, πάντως, ὅτι στὸ διάστημα 1839-1876 ὑπῆρχε πῶς γενικὴ οἰκονομικὴ δυσπραγία στὸ Ὄθωμανικὸ κράτος. Βλ. St. J. Shaw - E. K u r a l, History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, τ. 2, Cambridge 1977, σ. 155-156.

γούμενα, στην ὅμοια περίπτωση τῆς ἀποδόσεως τῶν περιουσιῶν στοὺς ἐπαναστάτες Ἕλληνες τῶν Κυδωνιῶν. Ἔτσι, δόθηκε ἡ ἄδεια καὶ ἡ ἐντολὴ ὥστε νὰ τηρηθεῖ ἡ νόμιμη διαδικασία γιὰ νὰ ἐπαναποκτήσουν οἱ Ναουσαῖοι τὴν περιουσία τους, ἐφόσον ἐπανεέλθουν, εἴτε οἱ ἴδιοι, εἴτε οἱ κληρονόμοι καὶ συγγενεῖς τους, νὰ καταγραφοῦν ὅλες οἱ σχετικὲς πράξεις καὶ νὰ σταλοῦν στὴν Κωνσταντινούπολη τὰ σχετικὰ στοιχεῖα, μὲ σκοπὸ νὰ παραχωρηθοῦν οἱ ἀντίστοιχοι τίτλοι κυριότητος. Ἀκόμα, νὰ δοθοῦν κτῆματα στὶς 100 τουρκικὲς οἰκογένειες ἀπὸ τὶς ιδιοκτησίαις τῶν σκοτωμένων καὶ νὰ πωληθοῦν ὅσα ὑπόλοιπα πράγματα θὰ ἀνήκαν σὲ ὄσους δὲν θὰ εἶχαν ἐμφανισθεῖ καὶ ἡ ἀξία τους νὰ σταλεῖ στὸ ταμεῖο του, ἀφοῦ ἀφαιρεθεῖ τὸ 20% γιὰ δικαίωμα μεσιτείας. Εἰδοποιήθηκαν, γιὰ ὅλα τοῦτα, καὶ οἱ ἀρμόδιες κρατικὲς ὑπηρεσίαι τῆς Τουρκίας καὶ στάλθηκε στὸν διοικητὴ τούτου καὶ ἀντίγραφο τῶν καταστίχων.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον καὶ σημαντικὸ περιεχόμενον τοῦ σουλτανικοῦ διατάγματος, ποῦ ἔχει ὡς ἐξῆς (βλ. καὶ εἰκ. 1):

Φιρμάνιον Ἀυτοκρατορικὸν τοῦ Σουλτάν Μαχμούτ.

Μετὰφρασις Ἀυτοκρατορικοῦ φιρμανίου περὶ παραχωρήσεως ἐν τίτλῳ καὶ δικαιώματι ιδιοκτησίας (μουλκιγέτ) τῶν ἐν τῇ κωμοπόλει (κασαμπά) Ναούσης εὐρισκομένων κτημάτων, προσοδοφόρων καὶ λοιπῶν, εἰς τοὺς ἐκεῖ συνοικισθέντας Ὄθωμ. καὶ χριστιανούς ἐπηκόους, κατόπιν τῶν συνήθως τιμητικῶν τίτλων πρὸς τὸν ἐξοχώτατον διοικητὴν Θεσσαλονίκης Βεδζιχὴ πασάν καὶ τὸν ἐν τῇ πόλει Θεσσαλονίκης Καδὴν.

Διὰ τοῦ παρόντος ἔστω γνωστόν, ὅτι, ἂν καὶ προηγουμένως εἶχε διαταχθῆ, ἵνα, τὰ ἐν τῇ κωμοπόλει ἐξ ἀμπέλων καὶ χωραφίων καὶ ἄλλων ιδιοκτησιῶν συγκείμενα κτῆματα τῶν ἀνταρτῶν ραγιάδων, ἅτινα ἐκυριεύθησαν καὶ ἐδημεύθησαν διὰ τοῦ Ἀβδούλ Ἀποῦτ Ἐχχάζ πασᾶ, γίνωσι, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ τότε Ἀυτοκρ. φιρμανίου μου, Ἀυτοκρατορικὰ μου κτῆματα, καὶ κτισθῆ, ἐν τῇ ρηθείσῃ κωμοπόλει, ἐν ἱερὸν τζαμίον καὶ σχολεῖον, παραχωρηθέντος δ' αὐτοῖς ἐξαρκούντος μέρους ἐκ τῶν φονευθέντων ἀνταρτῶν, νὰ προσκληθῶσιν, ἐκ τινων ἐτέρων καζάδων ἐκ τῶν βουλομένων, νὰ συγκατοικήσωσιν ἐκεῖ ἕως 100 οἰκίαι [=οἰκογένειαι] ὀθωμανικαί, μέχρις ὅτου δὲ συνοικισθῆ, ἀναζωογονηθῆ ἡ κωμόπολις αὕτη καὶ ἀξιοθῆ ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς, νὰ ἐγκατασταθῆ ἐκεῖσε εἰς μπουλιούμπασης (λοχαγός) μετ' ἐξαρκούντων στρατιωτῶν, τὸ δέκατον καὶ τὰ δοσίματα τῶν γαιῶν, «ἐμλιάκ» (ὅσαι ἦσαν ιδιοκτησίαι αὐτῶν, ἀπεδόθησαν πάλιν εἰς τοὺς ἐπαναστατήσαντας, καὶ εἰς τοὺς εἰς τὴν ρηθείσαν κωμόπολιν ἐκ νέου κατόπιν ἀμνηστίας καὶ ἀφέσεως συνοικισθέντας ραγιάδες), νὰ εἰσπράττωνται ὡς καὶ πρότερον (κατὰ τὰ ἔκκαλαι δεδογμένα). Τὸ ἐν τρίτον δὲ τῶν ἐτησίων προσόδων τῶν κτημάτων, ὄντα πρότερον ιδιοκτησία τῶν ἐν τῷ

πολέμῳ φονευθέντων ἀνταρτῶν, ἔμειναν ἔπειτα εἰς τὸ Μαχλιονὺλ καὶ ἐδόθησαν εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς καὶ ὑποτελεῖς ραγιάδας, ν' ἀνήκωσιν εἰς τὰ Αὐτοκρατορικά μου ἐμλιακία. "Ὅταν δὲ ἡ κωμόπολις ἀναζωογονηθῇ (πλουτισθῇ, γίνῃ Ἰμάρ) τὰ δέκατα τῶν ἐτησίων προσόδων νὰ δίδωνται εἰς τὸ ἀνήκον βάκφ (εἰς δ' ὑπάγεται ὁ τόπος). Μ' ὄλον ὅτι τοιαῦται ἦσαν αἱ Αὐτοκρατορικά μου Διατάξεις.

Ἐπειδὴ, ἐρωτηθεῖς, δι' Αὐτοκρατορικῶν μου γράμματος, ἐκ μέρους τοῦ Καϊμακάμη τοῦ Αὐτοκρ. Ρακιάτι, ὁ διοικητῆς τῆς ρηθείσης ἐπαρχίας ἐκ τῶν Αὐτοκρ. Καπουδζημπασήδων Μουσταφάμπης, περὶ τοῦ πόσοι μέχρι τοῦδε Ὀθωμανοὶ καὶ Χριστιανοὶ ραγιάδες συνωκίσθησαν, καὶ πόσοι γαῖαι καὶ κτήματα, ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τοὺς ἀντάρτας, ἐδόθησαν ἤδη, πόσα δὲ εἶναι τὰ κτήματα καὶ δένδρα, ἅτινα ἔμειναν (σ. 2) καὶ εὐρίσκονται χωρὶς νὰ δοθῶσιν εἰς κανένα, τίνι τρόπῳ δὲ δύναται νὰ κατορθωθῇ ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ καλὴ αὐτῶν διοικήσεις, καὶ ὁ ὄργανισμὸς ὁ ἐν λόγῳ διοικητῆς, ἐν τῇ πρὸς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας ἀπαντήσῃ του, διὰ λεπτομεροῦς συναποσταλέντος καταλόγου (μεφραδάτ-τετερεῖ) κατέδειξεν ὅτι, ἐκτὸς τῶν παραχωρηθέντων εἰς τοὺς κατόπιν ἀμνηστίας καὶ ἀφέσεως ἐλθόντας, καὶ συνοικισθέντας ραγιάδας, καὶ εἰς τοὺς ἐκ τῶν φυγάδων ἐπανελθόντας ἔπειτα καὶ συνοικισθέντας, εἴτε αὐτοπροσώπως, εἴτε ἀπογόνους αὐτῶν καὶ κληρονόμους καὶ εἰς τοὺς ἤδη συνοικισθέντας 50 Ὀθωμ. καὶ τῶν ὀρισθέντων διὰ τὰς μετέπειτα συνοικισθησομένας 50 οἰκογενείας Ὀθωμ. καὶ διὰ τὰς δαπάνας καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ ἤδη κτισθέντος ἱεροῦ τζαμίον ἐκ τῶν κτημάτων, ὅσα κατακρατηθέντα ὑπὸ τοῦ ἐρδογουμουσλοῦ Μουσταφάμπη ἀφηρέθησαν παρ' αὐτοῦ, μένουσιν ἔτι ἐκ τῶν ἐκπαλαί ἐν τῇ ρηθείσῃ κωμοπόλει ὑπαρχόντων χωραφίων, κήπων καὶ ἐτέρων κτημάτων, 749 γήπεδα, νερόμυλοι, χάνια, ἐργαστήρια καὶ γαῖαι, ἔτι δὲ 15 1/2 δουνουμ ἄμπελοι καὶ κήποι συκαμινεῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ μὲν προσάρτησις τῆς κωμοπόλεως εἰς τὴν διεύθυνσιν καὶ κυριότητα τῶν Αὐτοκρ. μου ἐμλιακίων, ἐγένετο ἐπὶ σκοπῶν καὶ ἐλπίδι πραγματοποιήσεως μεγάλων ὠφελειμάτων καὶ ἀπολαυῶν, καθὼς δὲ ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν καταστίχων, ἐστάλησαν μόνον διὰ τὸ ἔτος 39 ἄνευ τῶν ἐξόδων τόσα γρόσια, καὶ διὰ τὸ ἔτος 42, ἄνευ τῶν ἐξόδων γρ. 6,250 καὶ τόσα. Αἱ δὲ σταλεῖσαι ποσότητες, ἐλαχίστης ἀξίας οὔσαι, ἐστάλησαν ὡς προῖον τῶν δεκάτων, οὐδεμία δὲ γίνεται μνεία περὶ τοῦ εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκονται καὶ ποῦ μένουσιν αἱ πρόσοδοι τῶν ἀμπέλων, γαιῶν καὶ ἄλλων κτημάτων, ἀνηκόντων ἄλλοτε εἰς τοὺς ἀντάρτας, καὶ δοθέντων ἤδη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ Ὀθωμανοὺς τῆς κωμοπόλεως, κατὰ δὲ τὸ σύστημα τῶν κατὰ τὰ Αὐτοκρατορικά μου τσεφλίκια ἐμλιακίων, ἀφοῦ πρῶτον ἀφαιρεθῶσι τὰ δέκατα τῶν προϊόντων τὸ δὲ ἐπίλοιπον αὐτῶν δὲν [=θὰ] πρέπει νὰ διαμερίζεται, εἴτε κατὰ ἐν τρίτον, εἴτε κατὰ δύο τρίτα, εἴτε ἐξ ἡμισείας μεταξὺ τῶν ραγιάδων καὶ τῶν βασιλικῶν μου ἐμλιακίων, ἐπειδὴ, προσέτι, ὡς ἐλέγετο εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν ὑπὸ τοῦ ἐρδογουμουσλοῦ Μουσταφάμπη κατακρατουμένων καὶ παρ' αὐτοῦ

ληφθέντων χωραφίων και λοιπῶν γαιῶν, διδομένων εἰς τοὺς ἐκ τῶν πέριξ προσκληθέντας και συνοικισθέντας 50 Ὀθωμανοὺς (σελ. 3) μέχρι τοῦδε, μετὰ τῶν ἐνοικισθέντων, ἢ καλῆ ἐπιτήρησις τῆς χώρας θὰ κατορθοῦτο, ὡς ἐλπίζετο, και ὁμως δὲν ἐγένετο καταφανῶς ἢ ἀναζωογόνησις και ἢ καλῆ διοίκησις τῆς κωμοπόλεως, ἔνεκα δὲ τούτου, ὡς ἐκ τῶν ἀρχείων καταφαίνεται, ἐγράφησαν και ἐστάλησαν ἐπανελημμένως Ἀυτοκρατορικαὶ μου διαταγαί, ὅπως, κατόπιν ὠρίμου ἐπὶ τῶν πραγμάτων σκέψεως και συσκέψεως μετὰ τῶν εἰδημόνων, ἀναφερθῶσιν ἐμοὶ αἱ ἀναγκαῖαι πληροφορίαι, ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ζητημάτων, πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν δεόντων. Σὺ δὲ ὁ ἤδη διοικητῆς τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἐξετάσας κατὰ καθήκον τῆς ὑπηρεσίας σου, ὡς σημειοῖς, διὰ τῶν ἐσχάτως ἀφιχθέντων ἐγγράφων σου, αὐτὴν τε τὴν κατάστασιν τῆς ἐν λόγῳ κωμοπόλεως και τῶν πέριξ αὐτῆς, και τὸν τρόπον και τὰ μέσα τῆς καλλιτερεύσεώς της και ἀναζωογονήσεως, ἀναφέρεις ὅτι ἢ κωμόπολις αὕτη κατεστράφη και ἠρημώθη, οἱ δὲ φυγαδευθέντες αὐτῶν και τῆδε ἀκείῃσε διεσπαρμένοι κάτοικοι (εἰ και ἀπό τινος ἤρξαντο ἐν μέρει νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὰς ἀρχαίας αὐτῶν κατοικίας, ἐπειδὴ ὁμως ἢ ρηθεῖσα κωμόπολις δὲν εἶναι κάρπιμος και προσοδοφόρος, ἀλλὰ πετρώδης, αὐτοὶ δὲ δι' οἴουσδήποτε λόγους κατεστράφησαν και τὰ πάντα ἔχασαν πρὸ τινος καιροῦ, ἂν ἤδη δὲν παραχωρηθῶσιν αὐτοῖς ἐξ ὀλοκλήρου τὰ προϋόντα και τὰ ὑπὸ τοῦ δημοσίου κατασχεθέντα κτήματά των) ἐδήλωσαν ὅτι δὲν θὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸ ρηθὲν μέρος, τοῦτο θέλει ἐπιφέρει τὴν αἰωνίαν τοῦ τόπου τούτου καταστροφὴν, ἐκτὸς δὲ τούτου και ὅσοι ἐκ τῶν ραγιάδων τοῦ ρηθέντος μέρους εὐρίσκονται και διαμένουσι, πολυάριθμοι φηγάδες, εἷς τε τὰς νήσους και ἀλλαχοῦ παραδοκῶσι και περιμένουσιν, οἱ δὲ δημογέροντες ἐγγυῶνται ὅτι, ἂν δοθῶσιν εἰς αὐτοὺς τὰ κτήματα και αἱ ἰδιοκτησίαι των, θέλουσι προσελεύσει και φέρει εἰς τὴν πατρίδα των και τοὺς ἀπανταχοῦ διεσπαρμένους ἀλλαχόσε κατοίκους, ζητήσαντες ὅπως και αἱ εἰς τὰς εἰς τὴν κωμόπολιν συνοικισθησόμενας 100 Ὀθωμ. οἰκογενεῖας δοθησόμεναι γαῖαι παραχωρηθῶσιν ἐκ τῶν κτημάτων τῶν ἐγκαταλειφθέντων ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν αὐτῶν, ὡς φονευθέντων και μὴ ὑπαρχόντων, κατὰ συνέπειαν δὲ τούτων ἀπάντων, γράφων, γνωμοδοτεῖς, ὅτι, ἂν δοθῇ Ἀυτοκρατ. ἄδεια και ἔγκρισις, ἵνα, ἀφ' οὗ οὐδεμία θέλει προκίψει ὠφέλεια ἐκ τῆς προσαρτήσεως τῆς κωμοπόλεως εἰς τὰ Ἀυτοκρατ. μου ἐμλιακία, ἀποσπασθῇ αὕτη ἐκ τῶν Ἀυτοκρατ. μου ἐμλιακίων, ἀποδοθῶσι δὲ και παραχωρηθῶσιν εἰς τοὺς σωζομένους ἐκ τῶν ραγιάδων και ἐπιστρέφοντας εἰς τὰ μέρη των, αἱ ἰδιοκτησίαι των δωρεάν, εἰς δὲ τοὺς ἐκεῖσε ἐποικισθησόμενους Ὀθωμ. δοθῶσι κτήματα ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τοὺς φονευθέντας και ἀπολεσθέντας, τὰ δὲ τυχόν ἐναπολειφθησόμενα (σελ. 4) πωληθῶσιν εἰς εὐλόγους τιμὰς εἰς τοὺς τυχόν ἀλλαχόθεν προσελευσόμενους και ζητήσαντας νὰ τὰ ἀγοράσωσι ραγιάδας, τὸ δὲ ἀντίτιμον αὐτῶν ἀποσταλῇ εἰς τὸ ἐν Κων/πόλει Μουκαὰτ Χανζεσῆ, ἐλπίζων ὅτι οὕτω θέλει κατορθωθῇ ἀδιστακτως ἢ ἀναζωογόνησις και ἢ ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν σκέπην τοῦ Ἀυτοκρατ. θρόνου μου εὐδαιμονία τοῦ ρηθέντος τόπου.

Ἐξητήθησαν αἱ ἀπαιτούμεναι πληροφορίες παρὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ταμείου Μουκαταὰτ-Ἐσάδ Ἀβδουραχμάν. Οὗτος, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰς προσόδους, αἰτινες ἀπεστάλησαν ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς κυριεύσεως τῶν ἐν λόγῳ κτημάτων, τὰ διάφορα Αὐτοκρ. διατάγματα, ἅτινα ἐξεδόθησαν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ καὶ ἀποκαταστάσει τῶν ραγιάδων εἰς τὰς κατοικίας αὐτῶν καὶ τὴν ἀναφορὰν σου, καθυπέβαλεν ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν μου εὐμένειαν, ὅπως διατάξω τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δεόντων. Κατὰ δὲ τὸ ὑψηλὸν μου Αὐτοκρ. διάταγμα, κοινοποιηθὲν προλαβόντως καὶ ἀφορῶν τὰ τοιοῦτου εἶδους κτήματα τῶν ραγιάδων, ἐξεδόθη ἐπίσης ὁμοιον διάταγμα, ὅπως ἐκτελεσθῶσι τὰ δέοντα. Συμφώνως τῷ Αὐτοκρ. διατάγματί μου, ἐκδοθέντι προλαβόντως διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυδωνιῶν εὐρισκομένων κτημάτων, διατάσσομεν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ζητήματος, ἵνα τοῦ λοιποῦ, ἐξακριβῶνων, συμφώνως μετὰ τοῦ Σίρι Σερίφ, τοὺς γνησίους ιδιοκτητῆς τῶν ιδιοκτησιῶν τῶν ἀποπλανηθέντων καὶ καταστραφέντων κατοίκων τῆς Ναούσης, καὶ τοὺς τυχόν παρουσιασθησομένους κληρονόμους τῶν τυχόν ἀποθανόντων ἢ ἀπόντων, ἀποδώσης καὶ ἐπιψηφίσης αὐτοῖς τὰς καθαρὰς ιδιοκτησίας αὐτῶν, νὰ κατατάξῃς τὰς καταγραφάς, καὶ στείλῃς τὸ Ἰλμ-ου-χαπέρι αὐτῶν, ὅπως δοθῶσιν αὐτοῖς Σουρέτια ἐκ μέρους τοῦ Μουχαλιφάτ, ἐὰν δέ, κατόπιν τῆς ἀποδόσεως εἰς τοὺς ραγιάδας καὶ παραχωρήσεως εἰς τὰς ἐκεῖ ἐγκατασθησομένας 100 ὄθ. οἰκογενείας, μένωσι κτήματα, ἀνήκοντα καθαρῶς εἰς τὸ Μαχλιούλη, ἐὰν δὲ δὲν ἐμφανισθῶσιν οἱ ιδιοκτῆται ἢ οἱ κληρονόμοι, νὰ πωλήσῃς τὰ τοιαῦτα κτήματα εἰς τοὺς θέλοντας ἐκ τῶν περιχώρων, ἔχων ὑπ' ὄψιν πάντοτε τὸ συμφέρον τοῦ δημοσίου καί, ἀφαιρῶν τὰ 20 τοῦ 100, δικαίωματι μεσιτείας, ἐκ τοῦ προπληρωθέντος ἀντιτίμου αὐτῶν, τὸ δ' ὑπόλοιπον ν' ἀποστείλῃς ἐδῶ, μετὰ τοῦ ὀνομαστικοῦ καταλόγου τῶν ἀγοραστῶν, ὅπως ἐκδοθῶσιν ἐπ' [ὀνόματι] αὐτῶν τὰ σχετικὰ ἔγγραφα ιδιοκτησίας. Παρόμοιαι διατάξεις διεβιβάσθησαν καὶ εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἐμιλιὰκ Χουμαγιούν. Ἐπίσης, διὰ τοῦ παρόντος ὑψηλοῦ διατάγματος, διεβιβάσθη εἰς ἐσὲ ἀντίγραφον καταστίχων. Ὅθεν, λαβὼν γνῶσιν τῶν ὡς ἄνωθι ὑψηλῶν μου Αὐτοκρ. διατάξεων, νὰ καταβάλῃς πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα συμμορφωθῇς ἀκριβῶς καὶ κατὰ γράμμα μὲ τὰς διατάξεις ταύτας.

2

Ἡ μία ἀναφορὰ τῶν Ναουσαίων

Στὸν ἴδιο φάκελο περιέχονται καὶ δύο ταυτόχρονες (30.11.1876) ἀναφορὲς Ναουσαίων, οἱ ὁποῖες σώθηκαν στὸ πρωτότυπό τους. Δὲν ἀναφέρεται σ' αὐτὲς ποιὸς ἢ ποιοὶ ἦσαν οἱ παραληπτές τους. Πάντως, ἀπὸ ὅσα γράφονται στὰ ἐπόμενα ἔγγραφα (4 κ.έ.), τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου τῆς Θεσσαλονίκης προκύπτει ὅτι καὶ οἱ δύο προορίζονταν γιὰ τὸν Ἑλληνα Πρεσβευτὴ στὴν Πόλη. Ἀπὸ τὰ ἴδια διαβιβαστικά, συνοδευτικά ἔγγραφα (βλ. τὰ ἀριθ. 4 καὶ 7 ἔγγραφα) μαθαίνουμε ὅτι ἀναφορὰ ἢ ἀναφορὲς στάλθηκαν καὶ σὲ δύο ἄλλους

Προξένους τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως καὶ (μὲ τὴ διαμεσολάβηση τοῦ Ἑλλήνα Γενικοῦ Προξένου τῆς Θεσσαλονίκης) στὸν ἔμπορο Μενέλαο Νεγρεπόντη στὴν Πόλη. Τὸ πιὸ πιθανὸ λοιπὸν εἶναι ὅτι γράφτηκαν, οἱ δύο ἀναφορές, σὲ πολλὰ πρωτότυπα, συντάχθηκαν δὲ μὲ δύο διαφορετικὰ περιεχόμενα (ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο αἶτημα) γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀνάλογα γιὰ περισσότερους τελικοὺς ἀποδέκτες.

Ἡ μία ἀπὸ αὐτὲς εἶναι γραμμένη σὲ δύο πολὺ μεγάλες κόλλες καὶ φέρει (πάνω δεξιὰ) χειρόγραφη ἀρίθμηση (10819). Στὸ τέλος ἔχουν τεθεῖ οἱ σφραγίδες («βοῦλαι») ἑξὶ συνοικιῶν-ἐνοριῶν («μαχαλάδων»)¹, ἐνῶ γιὰ τὶς δύο ὑπόλοιπες, ποὺ οἱ σφραγίδες τους χάθηκαν, δηλ. τῶν μαχαλάδων τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τῶν Ἁλωνίων, ὑπέγραψαν οἱ κοινοτικοὶ ἐκπρόσωποί τους («μουχτάρηδες»). Ἀκόμα ὑπέγραψαν καὶ 28 Ναουσαῖοι (βλ. καὶ εἰκ. 2).

Τὸ περιεχόμενο τούτης τῆς ἀναφορᾶς εἶναι τὸ ἑξῆς:

α) Στὴν ἀρχὴ αἰτιολογοῦν τὸ δικαίωμα, ποὺ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι γενικά, νὰ ζητοῦν τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἀδικίας ποὺ τοὺς γίνεται, γιὰτὶ δὲν τηροῦνται οἱ νόμοι.

β) Ὑστερα ἐκθέτουν τὸ πρόβλημά τους γράφοντας ὅτι (μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ νόμου γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ φόρου τῶν οἰκοδομῶν, τῶν γαιῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων) στάλθηκε στὴ Νάουσα ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη ἕνας Τοῦρκος ὑπάλληλος, ὁ Ζκὰ βέης, γιὰ νὰ κάνει τὴν ἐκτίμηση τῆς ἀξίας τῶν ἰδιοκτησιῶν τους καὶ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ προσκόμιζαν τοὺς τίτλους τους καὶ ὑπέγραφαν σχετικὰ ἔγγραφα. Ὅταν ὅμως ἐπιστράφηκαν οἱ κατάλογοι ἀπὸ τὴ Βέροια στὴν ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Νάουσας, γιὰ νὰ ἐπικυρωθοῦν, κάποιος Τοῦρκος, κάτοικος τῆς Νάουσας παρατήρησε ὅτι οἱ σχετικὲς ἔγγραφεὶς δὲν ἀνταποκρίνονταν στὴν ἀλήθεια καὶ στὴν πραγματικότητα καὶ συγκεκριμένα ὅτι ἡ ἀξία τῶν ἰδιοκτησιῶν εἶχε ὑποτιμηθεῖ στὸ $\frac{1}{3}$ καὶ ἔτσι ζητήθηκε νὰ καταβληθοῦν τριπλάσια ποσά. Οἱ Ναουσαῖοι φορολογούμενοι κατέφυγαν στὸν Τοῦρκο διοικητὴ τῆς Βέροιας, ζητώντας καινούργια ἐκτίμηση. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἀρμόδιοι φυλάκισαν τοὺς 50 σπουδαιότερους Ναουσαῖους, γιὰ νὰ παραδειγματίσουν καὶ γιὰ νὰ ἐκφοβίσουν τοὺς ὑπόλοιπους,

1. Γιὰ τοὺς «μαχαλάδες», συνοικίες-ἐνορίες τῆς Νάουσας βλ. Ἰ ω ἄ ν ν ο υ Κ. Β α σ - δ ρ α β ἔ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες, ὁ.π., σ. 290 ἢ 288, ὅπου ἀναφέρονται τὰ σπίτια («μετόχια») ποὺ εἶχαν οἱ (ἐνοριακὲς) ἐκκλησίες, δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τῆς Παναγίας, τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τοῦ Σωτῆρος, ὅπως καὶ τὰ μετόχια τῶν Ταξιαρχῶν, τῆς Ὑπαπαντῆς, τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Β α σ. Δ η μ η τ ρ ι ἄ δ η ς, ὁ.π., σ. 248, γράφει ὅτι οἱ συνοικίες ἦσαν ἐννιά καὶ συγκεκριμένα: 1) τοῦ Ἁλωνιοῦ, 2) τοῦ Κιοσκιοῦ, 3) ἡ Μεγάλη συνοικία, 4) τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, 5) τῆς Παναγιάς, 6) τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, 7) τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, 8) τοῦ Ἁγίου Σωτῆρος καὶ 9) τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ὅσες δηλαδὴ ἦσαν καὶ οἱ ἐκκλησιᾶς τῆς πόλεως. Βλ. Δ. Π λ α τ α ρ ἰ ὀ υ - Ε. Σ τ ο υ γ ι α ν ν ἄ κ η, ὁ.π., σ. 29.

καὶ ἔγραψαν στὸν διοικητὴ τῆς Θεσσαλονίκης ὅτι ὁ ἀληθινὸς σκοπὸς τῶν Ναουσαίων ἦταν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ φορολογία. Ὁ διοικητὴς ἔστειλε τὴ διαταγὴ νὰ μεταφέρουν ἐκεῖ τοὺς φυλακισμένους, ὅπως καὶ ἔγινε, καὶ τοὺς ἔκλεισαν στὶς ἐγκληματικὲς φυλακὲς τῆς πόλεως, ὅπου καὶ τοὺς ἄφησαν πολὺ χρόνο χωρὶς νὰ ἀπολογοῦν.

Τελικὰ, μετὰ πολλὰς ἀναφορὰς, τοὺς δέχθηκε ὁ γενικὸς διοικητὴς, ὁ ὁποῖος ἔδειξε στὴν ἀρχὴ πὼς τάχα τοὺς δικαίωνε, ἀλλὰ τελικὰ τοὺς συνέστησε νὰ πληρώσουν τὰ ποσὰ ὅπως ἀυξημένα διαμορφώθηκαν, γιατί εἶχαν ἐπικυρωθεῖ οἱ κατάλογοι, ἀφοῦ ἐκδόθηκε τὸ σχετικὸ διάταγμα τῆς Πύλης καὶ δὲν ἐπιτρεπόταν ἡ τροποποίησή τους, τοὺς ὑπέδειξε ὅμως ὅτι μπορούσαν νὰ ζητήσουν ἀναθεώρηση τῶν καταλόγων ὕστερα ἀπὸ πέντε χρόνια. Ἔτσι, οἱ Ναουσαῖοι ἀναγκάστηκαν νὰ πληρώσουν τὰ νέα ποσὰ.

γ) Ὅταν πέρασαν τὰ πέντε χρόνια, ἀναφέρθηκαν στὸν καινούργιο διοικητὴ τῆς Θεσσαλονίκης Ἐσρέφ πασά, ὁ ὁποῖος ὅμως τοὺς διέταξε νὰ πληρώσουν, ὅπως καὶ στὰ προηγούμενα χρόνια, καὶ νὰ ἀφήσουν τίς δυστροπίες, ἐνῶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν («βακουὰτ μουσιουρή») ὑπεδείκνυε μὲ ἐγκύκλιό του, νὰ γίνεταί προσεκτικὰ καὶ δίκαια ἡ ἐκτίμηση τῆς ἀξίας τῶν ἀκινήτων, γιατί ἔτσι θὰ ἀποφευγόταν ἴσως καὶ ἡ καθυστέρηση ποὺ παρουσιαζόταν στὴν εἴσπραξη τῶν σχετικῶν φόρων.

δ) Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἀξιοματοῦχοι ἦσαν ἀνένδοτοι καὶ ἔτσι ἡ ζωὴ τῶν Ναουσαίων ἔγινε προβληματικὴ καὶ δύσκολη, γι' αὐτὸ καὶ ζήτησαν τὴ συμπαράσταση τοῦ Ἑλληνα πρεσβευτῆ στὴν Κωνσταντινούπολη.

Τὸ κείμενο τῆς ἀναφορᾶς εἶναι τὸ ἑξῆς:

Τὸ ἀναφέρεσθαι καὶ αἰτεῖν θεραπείαν τῶν ἐκνόμως προσγενομένων ἀδικημάτων εἶναι δικαίωμα παντὸς ἀνθρώπου ἐν οἰαδήποτε πολιτείᾳ καὶ ἂν εὐρίσκειται. Ἐπὶ τοιαύτης τινὸς δικαιολογ[ητ]ικῆς βάσεως ἐρειδόμενοι καὶ ἡμεῖς, καὶ ἀποκαμόντες ἐκ τοῦ ἀδυσωπήτου τῆς Κυβερνητικῆς δικαιουσύνης, προστρέχομεν τῇ Ἑμετέρᾳ Ἐξοχότητι, αἰτοῦντες παρήγορόν τινα θεραπείαν τῶν καθ' ἡμᾶς, καί, εἰ δυνατόν, ἀναστολὴν τῶν ὀσημέραι πραττομένων.

Ἐν παντὶ κράτει ὑπάρχουσι νόμοι, διακανονίζοντες καὶ διατυποῦντες, οὕτως εἰπεῖν, τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ Δημόσιον, ὑποβασταζόντων τὰ βάρη αὐτοῦ διὰ τῶν φόρων, οὓς αὐτῷ δικαιωματικῶς χορηγοῦσι, καὶ συμβαλλόντων τὸ καθ' ἑαυτοῖς εἰς τὴν εὐρυθμον καὶ κανονικὴν τῆς Κυβερνητικῆς μηχανῆς λειτουργίαν. Ὡς ἐκ τῶν δικαιωμάτων ὅμως τούτων ἀναλαμβάνει τὸ Δημόσιον καὶ ὑποχρεώσεις, παρέχον προστασίαν. Παρ' ἡμῖν ὅμως, ἢ διὰ τῶν νόμων τῶν δικαίων περιφροσύρησις εἶναι ἄγνωστος, διότι ποῦ μὲν κατοδολιεύονται, ἀλλαγῶ δὲ ἀθαιρέτως καταπατοῦνται.

Πρὸ πενταετίας περίπου ἐξέδοτο νόμος, δι' οὗ ἔθεωρεῖτο ἀπαραίτητος ὁ τῶν οἰκοδομῶν, γαιῶν καὶ λοιπῶν ἐπιτηδευμάτων φόρος. Οἱ ἄνθρωποι, αἰσθα-

νόμειοι τὰς ὁσημέραι ἀύξανούσας τοῦ Δημοσίου ἀνάγκας, συνήρουν. Εἰδικὸς δ' ἐκ Θεσσαλονίκης ὑπάλληλος, ὁ Ζκὰ-βέης, πρὸς διατίμησιν ἀπεστάλη, πάντες δὲ προσαγαγόντες τοὺς αὐτῶν τίτλους, ὑπέγραψαν, ἀναγνωρίζοντες τὴν διατίμησιν ὡς πρὸς τὴν ἀγοραίαν τῶν κτημάτων των ἀξίαν, ἐν ἧ καὶ ὁ ὑπάλληλος συνήρει. Ἄμα τῇ ἀποπερατώσει, ὁ Ζκὰ-βέης μεταβαίνει εἰς Βέροιαν, ἐξ ἧς ἀποστέλλονται καὶ οἱ κατάλογοι, πρὸς ἐπισφράγισιν παρὰ τῆς ἐδῶ ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς. Τούτους ὁμως παρατηρήσας Ὁθωμανὸς τις ἐγγώριος εἶρε νόθους καὶ παζαμμορφωμένους, ἡ δὲ ἀξία τῶν κτημάτων ἀνήρχετο εἰς τὸ τριπλοῦν τῆς πρωτογράφως γενομένης. Οἱ πολῖται ἀρνοῦνται τὴν ἔγκρισιν τοιούτων καταλόγων καὶ ἀναφέρονται εὐσεβᾶτως εἰς τὴν ἐν Βεροῖα Διοίκησιν, αἰτοῦντες νέαν διατίμησιν. Οἱ ἐν Βεροῖα ὁμως πρὸς σαγήνησιν τῆς ἀπειθείας των καὶ παραδειγματισμὸν τῶν ἄλλων ρίπτουσι πεντήκοντα τῶν καλλιτέρων εἰς τὰς φυλακάς, καὶ γράφουσιν εἰς Θεσσαλονίκην, ὅτι οἱ Ναουσαῖοι ἀπορρίπτουσι κατ' ἀρχὴν τὴν ἐπικύρωσιν τῶν καταλόγων πρὸς ἀποφυγὴν πληρωμῆς. Εἰς ταῦτα πεισθεῖσα ἡ ἐν Θεσσαλονίκη Διοίκησις, διατάσσει ἀμέσως τὴν τῶν κρατουμένων ἐκεῖ ἀποστολήν, ὅπως ζητήσῃ λόγον τῆς τοιαύτης καταστάσεως δῆθεν, ἐνῶ ταῦτα πάντα συνενεργοῦντο ἐν γνώσει της. Ἡ εἰς Θεσσαλονίκην θέσις τῶν δυστυχῶν συμπολιτῶν μας ἦτο πικροτέρα, διότι, ριφθέντες ἐν ταῖς τῶν κακούργων φυλακαῖς, ἀπὸ σκοποῦ ἀνεβάλλετο ἡ ἐξέτασίς των, ὅπως ἀποκαμόντες ἐνδώσωσι, τέλος δι' ἐπανειλημμένων ἀναφορῶν εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Αὐτοῦ ἐξοχότητα τὸν γενικὸν Διοικητὴν. Ὁ τότε Βαλῆς, ἀκροασάμενος αὐτῶν, ἐδικαίωσε τὰς ἐνστάσεις των, τελευτῶν ὁμως παρετήρησεν ὅτι, ἐπειδὴ ἐξεδόθη τὸ περὶ τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποσταλέντων καταλόγων σχετικὸν διάταγμα, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τροποποιηθῇ. Ἐπομένως, ἐμμελλον νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς κειμένας διατάξεις, ἐδήλωσεν ὁμως αὐτοῖς σαφῶς, ὅτι ὑπάρχει σχετικὸς κανονισμὸς περὶ τῆς ἐν γένει διατιμῆσεως, ὅστις διατάσσει τὴν μετὰ πενταετίαν ἀναθεώρησιν τῶν καταλόγων. Ἐνέδωσαν οἱ δύσμοιροι καὶ ἀνέμενον, ὡς οἱ ἐν Βαβυλῶνι Ἑβραῖοι, τὴν λῆξιν τῆς ἀφορήτου πενταετίας.

Παρήλθε τέλος ἡ θλιβερὰ πενταετία, καὶ ὁ τόπος πρὸς στιγμὴν ἐφαντάσθη ἀνάπαυαν τῶν δεινῶν του. Ἄναφέρεται μετὰ προθυμίας καὶ πεπειθήσεως ἀπαλλαγῆς τῶν δοκιμασιῶν του εἰς Θεσσαλονίκην, ἀλλ' ὁ νῦν Βαλῆς Ἐσρέφ πασιᾶς, ἀντὶ πάσης ἄλλης θεραπείας, παραγγέλλει ἡμῖν ἀποτόμως τὴν ἐκ νέου ἀποδοχὴν τῶν συντεταγμένων καταλόγων, καὶ ὅτι δυστροποῦντες φέρομεν (σελ. 2) τὰς αἰτιάσεις ταύτας, ἐνῶ ἡ περιουσία μας οὐδόλως εἶναι ὑπερόγκως βεβαρυνμένη. Ἐνῶ δὲ ταῦτα διατάττει ὁ Βαλῆς μας, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποστέλλεται ἐγκύκλιος τοῦ Βακονὰτ Μουσιουρῆ (ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν) πρὸς τοὺς κατ' ἐπαρχίας Οἰκονομικοὺς Ἐφόρους, δι' ἧς παρατηρεῖ αὐτοῖς, ὅτι, ἐπειδὴ εἰς τοὺς ἐτησίους ἀπολογισμοὺς τῶν ἐγγείων φόρων τοῦ ὅλου Κράτους παρορσιάζονται πολλὰ καθυστερούμενα (μπεκαέδες), διὰ τοῦτο καλὸν εἶναι ὅπως ἀκριβῆς καὶ δικαία τῆς τῶν κτημάτων διατιμῆσεως ἐπιθεώρησις γίνῃ,

ἵνα μὴ τὰ ἀτοπήματα ταῦτα τῶν ἀνωμάτων ἐλλειμμάτων προέρχονται ἐκ τῶν πρὸ πενταετίας ἀδικημάτων.

Εἰς πάντα ὁμως ταῦτα τὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως παραγγέλματα κωφεύοντες οἱ Διοικηταί μας, οἱ νέοι οὗτοι Ρωμαῖοι ἑπαρχοὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἀναισθητοῦσιν εἰς πᾶσαν ἡμῶν αἴτησιν, μὴ συνεπιφέρουσιν ἑτέραν τινὰ δύναμιν, ἐπίκουρον πρὸς κάμψιν εὐχερῆ τῆς χαλυβδίνης καρδίας των. Ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἱερὰ αὕτη δύναμις, πρὸ πολλοῦ ἐφυγαδεύθη ἐκ τῶν χωρῶν μας, οἱ δὲ νόμοι, χρησιμεύοντες μόνον ὡς μορμολύκεια, πρὸς ἐκφοβισμόν τῶν δικαίων ἀπαιτήσεων καὶ ἱκανοποιήσιν τῶν ἰσχυρῶν, κατέστησαν νεκρὸν γράμμα.

Ἡ ὑπαρξίς ἡμῶν, Ἐξοχώτατε, κατέστη προβληματώδης. Ἡ ἐνεστῶσα κακοδιοίκησις ὕψωσεν ὑπὲρ ποτε θρασεῖαν τὴν αὐτῆς κεφαλὴν. Ἀπειλούμεθα ἐν ἐκάστη ἡμῶν ἐπιχειρήσει, ὑβριζόμεθα, δερόμεθα ἀνηλεῶς, καὶ ζητοῦντες τὴν τήρησιν τῶν ὑπὸ τῶν νόμων ρητῶς κεκανονισμένων, ριπτόμεθα εἰς τὰς φυλακάς, δίκην κακούργων.

Ἀπρηδήσαμεν, Ἐξοχώτατε, καὶ ἐκ τῶν ἀδιαλείπτων καταπιέσεων καὶ τῆς κυμαινομένης ἀσφαλείας, ἐπειδὴ δὲ μάτην παντὸς μέσου ἐπειράθημεν πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν δικαίων μας παρὰ τοῖς κρατοῦσι, καὶ ἐπειδὴ ἡ πᾶσα Εὐρώπη ὁμοφώνως τὴν βελτίωσιν τῶν ἐν Ἀνατολῇ λαῶν ἐπιζητεῖ, διὰ τοῦτο προστρέχομεν τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι, ἐξαιτούμενοι τὴν δικαίαν αὐτῆς εὐμένειαν, καὶ παρακαλοῦμεν αὐτήν, ὅπως συστήσῃ τὴν αἴτησιν ἡμῶν, ὅπου δεῖ.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ πρὸς Ὑμᾶς ἐξαιρέτου σεβασμοῦ ἡμῶν
Τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος ταπεινοὶ θεράποντες.

(Ἐξι σφραγίδες μαχαλάδων μὲ τουρκικὰ γράμματα).

(δεξιὰ: Βοῦλαι ἀπολεσθεῖσαι)

Μαχαλ(ᾶ) Ἀγί(ας) Παρασκευῆς

Ὁ Μουχτάρης

» Γρηγόριος Ζαφριῶν

Μαχαλᾶς Ἀλώνια

Ὁ Μουχτάρης

Ζαφύρης Γεωργεῖου

(Ἀκολουθοῦν τρεῖς σειρὲς ὑπογραφῶν).

(Ἀριστερά, στὸ ἄκρο:)

» (κενὸ)

» Ἰωάννης Γ. συμανίκα

» Ν. Χ. Πετρίδης

» Ἀντώνιος Κ. Περδικάρης

» Δημήτριος Γ. Χ. Παράσχης

» Γιοργίος Ἀγγελάκη Νάνου

» Γεώργιος θεολόγης

» Δημήτριος Πλαταρίδης
 » Δήμος Τζίτζη(;))
 » Δημ. Γ. (ἢ Δ.) Μπίλης
 (στο κέντρο:
 » (κενὸ)
 » (κενὸ)
 » Κ. Ἀγγελάκης
 » Μανουήλ Α. Μπέλλας
 » Ἰ. Χ(ατζῆ) Γρηγοριάδης
 » Χ. Γιάν. Χ: θεοδοσιάδης
 » Χ. Ν. Γούγκουρας
 Δ. Γεωργιάδης
 Μηνᾶς Στέργιου
 γιάννης αγγελου
 δημήτρι παναγιῶτι
 (δεξιά:
 δημήτριος φιλίππου
 Γ. Κ. λαπαβίτζας
 Χριστος κοσταντινο
 Χρίστους ιωάννου
 Ιω. Δ. μπλατζότση
 Ἀντώνιος τζίτζης(;
 Αθανάσιος δημητρίου
 Ἀναστάσιος....
 Κωνσταντίνος Γ. Χα(τζῆ) παράσχης
 Δημήτριος Κ. γαλάνης

3

Ἡ ἄλλη ἀναφορὰ τῶν Ναουσαίων

Ἡ ἄλλη, ἀλλὰ ταυτόχρονη (30.11.1876) ἀναφορὰ κατοίκων τῆς Νάουσας ἀπευθύνεται καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν Ἕλληνα πρεσβευτὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἶναι γραμμὴν σὲ τρεῖς μεγάλες κόλλες, ὅμοιες μὲ τῆς προηγούμενης, καὶ ἔχει ἀριθμηθεῖ (πάνω δεξιά) μὲ τὸ χέρι (13.869 ἢ 13.819). Στὸ τέλος ὑπάρχουν οἱ σφραγίδες ἕξι ἐνοριῶν, γιὰ τὶς ὑπόλοιπες ὅμως δύο γράφεται ὅτι χάθηκαν καὶ ὑπογράφουν οἱ «μουχτάρηδες». Ὑπογράφουν 29 Ναουσαῖοι, δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ ὑπέγραψαν καὶ τὴν ἄλλη ἀναφορὰ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι δύο, οἱ Δ. Τζιότζου(;) καὶ Χρίστου νικολάου, ἐνῶ δὲν τὴν ὑπογράφει ὁ Δ. Γεωργιάδης, ποὺ ὑπέγραψε στὴν πρώτη. Ἐξἄλλου, μερικὲς ὑπογραφὲς παρουσιάζουν μικρὲς διαφορὲς στὶς δύο ἀναφορὲς.

Τὸ περιεχόμενο τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς (ποῦ εἶναι πολὺ πιὸ ἀξιόλογο σὲ σύγκριση μὲ τὴν πρώτη ἀπὸ ἱστορικὴ καὶ νομικὴ ἄποψη) ἔχει ὡς ἐξῆς:

Οἱ Ναουσαῖοι προστρέχουν γιὰ ἀκόμα μιὰ φορὰ στὶς ὑπηρεσίες τοῦ Ἑλληνικοῦ πρεσβευτῆ στὴν Πόλη καὶ ζητοῦν τὴ βοήθειά του γιὰ τὴν προστασία τῆς περιουσίας τους ποὺ κινδύνευε, ὅπως καὶ ἡ ζωὴ τους.

Πιὸ συγκεκριμένα:

α) Στὴν ἀρχὴ διατυπώνονται ὀρισμένες σκέψεις γιὰ τὴν ἀξία τῆς κατοχυρώσεως τῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἀναφέρονται λίγα καὶ γιὰ τὶς σχετικὲς διατάξεις τοῦ ὀθωμανικοῦ δικαίου.

β) Στὴ συνέχεια γράφεται ὅτι: Ἡ πόλη τους καταστράφηκε (1822) ἀπὸ τὸν τότε Τοῦρκο διοικητὴ τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ κάτοικοί της σκοτώθηκαν ἢ γλύτωσαν στὶς γειτονικὲς πόλεις καὶ στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Ὅταν ὁμως τέλειωσε ἡ ἐπανάσταση, ὁ σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ συγχώρησε τοὺς ἐπαναστάτες, τοὺς ἀμνήστευσε καὶ ἔδωσε φορολογικὴ ἀπαλλαγὴ σ' ὅσους ξαναγύρισαν στὸν τόπο τους, γιὰ τέσσερα χρόνια¹.

Σύμφωνα ὁμως μὲ τὸν «Ἱερὸν Νόμον» ἡ ἀκίνητη περιουσία τῶν ἐπαναστατῶν δημευόταν καὶ τὰ ἔσοδα κατέληγαν στὸ κρατικὸ ταμεῖο². Ὅμοια λοιπὸν ἀποφασίστηκε καὶ γιὰ τοὺς Ναουσαίους, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως δὲν ἦταν τὸ ἀναμενόμενο, ἐνῶ καὶ οἱ ὑπόδουλοι Ἑλληνες ζητοῦσαν νὰ σταματήσῃ τὸ ἀβάστακτο τοῦτο καθεστῶς.

Γι' αὐτὸ ὁ σουλτάνος ἀναγκάστηκε νὰ ἐπανεξετάσῃ τὴν ὅλη κατάσταση καὶ δώρισε τὴ γῆ καὶ ἐπαναχορήγησε τὰ δικαιώματα, ποὺ εἶχαν οἱ ραγιάδες τῶν Ψαρῶν, τῆς Χίου, τῶν Κυθωνιῶν καὶ τῆς Νάουσας, ἐκδίδοντας ταυτόχρονα φερμάνι.

Ἔτσι, ἡ περιουσία τῶν Ναουσαίων «... ἐγένετο πλήρης καὶ ἀληθῆς ἰδιοκτησία, τερλίκι-ἔρεζι μιμλουκί»³.

Ἡ φιλεργατικότητα τῶν κατοίκων μετέτρεψε ὅλους τοὺς γύρω πετρώδεις καὶ ἀκαλλιέργητους λόφους σὲ πετυχημένα ἀμπέλια καὶ τὰ σχετικὰ ἔσοδα ἦσαν μεγάλα, ἀφοῦ ἡ παραγωγὴ ἔφθασε τὶς 1.400.000 ὀκάδες σταφύλια, ἀπ' ὅπου παραγόταν καὶ τὸ περίφημο κρασί τῆς Νάουσας, ποὺ ἦταν καὶ παλιότερα ξακουστό⁴.

1. Βλ. καὶ Ἰωάννου Κ. Βασδραβέλλη, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας, Β', σ. 299-300, ἀριθ. 329, ὅπου γράφεται ὅτι ἀπαλλάχτηκαν (1830) οἱ ὑπήκοοι ἀπὸ φόρους, γιατί εἶχαν ὑποστῆ ζημιὲς ἀπὸ τοὺς πολέμους.

2. Βλ. Ν. Ἐλευθεριάδου, Ἀνατολικαὶ μελέται, ὀ.π., σ. 25-40 καὶ 58-70, Α. Ζ. Καλλικλή, ὀ.π., σ. 14 κ.έ.

3. Βλ. Δ. Κ. Τσοποτοῦ, ὀ.π., σ. 71-76.

4. Βλ. Δ. Πλαταρίδου - Ε. Στουγιαννάκη, ὀ.π., σ. 54-56, ὅπου ἀναφέρονται καὶ οἱ ἔπαινοι τῶν Γάλλων περιηγητῶν Πουκεβὶλ καὶ Κουζινερέ. Πρβλ. Κωνσταντίνου Σ. Σπορέλα, Ἡ οἰκονομικο-εμπορικὴ καὶ πολιτιστικὴ δραστη-

Μέχρι πού καθιερώθηκε ο νόμος περί μεταγραφής, οί Ναουσαῖοι (ὅπως καὶ οἱ ὑπόλοιποι) ἔπαιρναν τοὺς τίτλους κυριότητος («χοντζέτια») ἀπὸ τὸν ἱεροδικαστὴ («κατῆ»), πού ἔκανε χρέη καὶ ὑποθηκοφύλακα, κατέβαλλαν δὲ μόνο τὴ φορολογία τῆς δεκάτης στὸ βακουφικὸ ἴδρυμα τῆς πόλεως, γιατί ἐκεῖ τὴν εἶχε ἀφιερῶσει ὁ σουλτάνος, ἐκχωρώντας τὸ σχετικὸ δικαίωμά του. Ὑστερα ὁμως γεννήθηκε ἀμφισβήτηση, γιατί οἱ ἀρμόδιοι τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἰσχυρίζονταν ὅτι —δῆθεν—ὀλόκληρη ἡ περιουσία τῶν Ναουσαίων ἔπρεπε νὰ ὑπαχθεῖ στὶς διατάξεις «περὶ βακουφίων». Ὅταν παλιότερα εἶχε δημιουργηθεῖ κάποιον ἀνάλογο θέμα, ὁ Τοῦρκος πρωθυπουργὸς («βεζύρης») ἐπεκύρωσε τὴν ἐγκυρότητα τοῦ γνωστοῦ φερμανιοῦ (πού δημοσιεύτηκε πρὸ πάνω, ἀριθ. 1) καὶ γλύτωσαν οἱ Ναουσαῖοι, γιατί καὶ ὁ ὀθωμανικὸς ἀστικὸς κώδικας δικαίωνε τὴν ὀρθὴ ἄποψη τῶν Ἑλλήνων, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν παράθεση (στὸ κείμενο τῆς ἀναφορᾶς) τῶν σχετικῶν διατάξεων του.

Οἱ ἀρμόδιοι ὁμως τῆς Πύλης ἀμφισβητοῦσαν τὰ δικαιώματα πού εἶχαν 50 ὀλόκληρα χρόνια, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προκύψουν διαφορὲς καὶ νὰ παραμένουν φυλακισμένοι στὶς ἐγκληματικὲς φυλακὲς τῆς Βέροιας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης δύο χρόνια οἱ πρὸ ἀξιόλογοι κάτοικοι τῆς Νάουσας, μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς ὑποχρεώσουν νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς περιουσίες τους, ἀφοῦ καὶ σὲ νεώτερη διαταγὴ τῆς ἐπέμενε στὶς ἀπόψεις της (ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις) καὶ εἶχε τοὺς ἐγκλειστοὺς σὲ ἐπικίνδυνη αἶθουσα, σὲ ἐποχὴ χειμῶνα, χῶρια πού κακομεταχειρίζονταν οἱ περιφερειακοὶ Τοῦρκοι διοικητὲς καὶ ἄλλους (περισσότερους ἀπὸ 30) στὶς ἐγκληματικὲς φυλακὲς τῆς Βέροιας. Καὶ ὅλα τοῦτα γίνονταν στὴν περίοδο πού οἱ εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις σκόπευαν νὰ ἐπανεξετάσουν καὶ νὰ βελτιώσουν τὶς σχέσεις τῆς Πύλης καὶ τῶν Χριστιανῶν¹.

ριότητα τῶν Ναουσαίων τὰ χρόνια 1700-1822 (πολυγραφημένο), Θεσσαλονίκη 1973, σ. 12-13 καὶ σημ. 18 τῶν σ. 39-40.

1. Γιά τὰ γεγονότα ἐκείνων τῶν χρόνων βλ. E v. K o f o s, Greece and the Eastern Crisis 1875-1878, Θεσσαλονίκη 1975, τ ο ὕ ἰ δ ι ο υ, Ἡ ἐπανάστασις τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 1878, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 11 κ.έ., Ἰ ω ἄ ν ν ο υ Σ ω τ. Ν ο τ ἄ ρ η, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα γιά τὴν ἐπανάστασις τοῦ 1878 στὴ Μακεδονία (Ἀρχεῖον Στεφάνου Νικ. Δραγοῦμη), Θεσσαλονίκη 1966, σ. 21-28, Σ τ ε φ ἄ ν ο υ Ι. Π α π α δ ο π ο ὐ λ ο υ, Οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1854 καὶ 1878 στὴ Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 59-65. Τὰ γεγονότα τοῦτα ἐντάσσονται στὰ πλαίσια τοῦ λεγόμενου Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, γιά τὸ ὅποιο βλ. Μ. Θ. Λ ἄ σ κ α ρ ι, Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα (1800-1923), τ. 1 (1800-1873), φωτοανατύπωση στὶς ἐκδόσεις Π. Πουρναρά, μὲ πρόλογο τοῦ καθηγητῆ Ἰω. Κ. Χασιώτη, Θεσσαλονίκη 1978, κυρίως σ. 275 κ.έ., Σ. Θ. Λ ἄ σ κ α ρ ι, Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος (1821-1914) Ἀθῆναι 1947, σ. 136 κ.έ. καὶ Ν ι κ ο λ ἄ ο υ Β. Β λ ἄ χ ο υ, Τὸ Μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, 1878-1908, Ἀθῆναι 1935. Ἀπὸ τὴν παλιότερη βιβλιογραφία βλ. καὶ Ἐ π α μ ε ι ν ὶ ν δ α Κ. Κ υ ρ ι α κ ἰ δ ο υ, Ἱστορία τοῦ συγχρόνου ἑλληνισμοῦ, τ. 2, Ἀθῆναι 1892, σ. 505 κ.έ. Ἄλλωστε, εἶχε προηγηθεῖ καὶ ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος (1853-1856), ὁπότε ἄρχισε νὰ φαίνεται καθαρὰ ὅτι πλησίαζε πιά ἡ

Γι' αὐτὸ ζητοῦσαν τὴ διαμεσολάβηση τοῦ Ἑλληνα πρεσβευτῆ στὴν Πύλη, γιὰ νὰ πάψουν οἱ τάλαιπωρίες καὶ οἱ φυλακίσεις τους.

Τὸ κείμενο τῆς πιὸ πάνω ἀναφορᾶς εἶναι τὸ ἐξῆς:

Οἱ βαθυσεβάστως ὑποφαινόμενοι κάτοικοι τῆς πόλεως Ναούσης, στηριζόμενοι εἰς τὴν ἰδιάζουσαν προθυμίαν, ἣν ἀείποτε ἐπιδεικνύει ἡ Ἑμετέρα Ἐξοχότης πρὸς ἀνακούφισιν [ἐκ] τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων δοκιμασιῶν, ἅς πάντοτε, ἀπὸ τινος δ' ἐπαισθητότερον, ὑφίσταται ὁ τῆς Ὁθωμ. Ἀυτοκρατορίας χριστιανικὸς λαός, προστρέχουμεν πρὸς Ἑμᾶς, σὺν τῇ πεποιθήσει ὅτι δὲν θὰ ἀπορρίψητε τὴν αἴτησιν ἡμῶν, ἐρειδομένην ἐπὶ τῶν ἀπαραβιάστων δικαίων τοῦ τε Ἀστυκοῦ καὶ Πολιτικοῦ ἡμῶν νόμου.

Ἐξοχώτατε, τὸ προστατεύειν τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὸ θεωρεῖν αὐτὴν ἱερὰν καὶ ἀπαραβίαστον εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων τεκμηρίων ἀγαθῆς διοικήσεως. Διὰ τῆς ἰδιοκτησίας καθιεροῦνται ἡ ἀτομικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῶν ὕλικῶν πραγμάτων, καθιστῶσα οὕτω φιλοπονωτέραν τὴν ἀτομικὴν θέλησιν καὶ τὴν πολιτείαν μᾶλλον εὐπραγοῦσαν. Ἄλλ' ἡ ἰδιοκτησία εἶναι σεβαστή, οἷσα προῖον αὐθαιρέτου βίας; Βεβαίως ὄχι, ὁπότεν στηρίζεται ἐπὶ γεγονότων, παρεχόντων τὸ τοιοῦτο δικαίωμα, προερχομένου ἐξ ἀγοραπωλησίας ἀληθοῦς ἰδιοκτῆτου, ἢ ἐκ δωρεᾶς ἱεροῦ προσώπου (ὅπερ τὰ μάλα τοῖς Τούρκοις σεβαστὸν) καὶ δι' οὗ ἐπέρχεται πλήρης κυριότης («ρεκαμπί»), κατὰ τὸν ἱερόν των νόμον. Ἡμεῖς, ἐξοχώτατε, στηρίζομεν τὰ δικαιώματα τῆς ἡμετέρας ἰδιοκτησίας ἐπὶ γεγονότων πασιδήλων, δι' ἐπισήμου μάλιστα ἐγγράφου διατάγματος, ἐπικυρωμένων. Καί, ἵνα καταστήσωμεν ταῦτα δῆλα ὑμῖν ἐπιτραπήτω ἡμῖν ν' ἀνατρεξώμεν ἱστορικῶς εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν γέννησιν.

Κατὰ τὸ 1822 ἡ πατρίς ἡμῶν, τὴν τύχην πολλῶν ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων ὑποστᾶσα, κατεστράφη ὑπὸ τοῦ τότε Βαλῆ Ἀμποῦλ-Ἀμποῦτ Πασιά, ἐκ δὲ τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἄλλοι μὲν ἐξηνδραποδίσθησαν, ἕτεροι δὲ εἰς τὰς πέριξ πόλεις καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους μετέβησαν. Μετὰ τὸ πέρας ὁμοῦ τοῦ ἀγῶνος, ὁ τότε κυριαρχῶν μεγαλοφυῆς σουλτάνος Μαχμούτ, θέλων, ὅπως καὶ τὰς κατερειπωθείσας χώρας συνοικίση, καὶ τὰ μεταρρυθμιστικὰ αὐτοῦ σχέδια ἐδκολώτερον ἐφαρμόσῃ, ἐκήρυξε πλήρη ἀμνηστίαν, καὶ ἐντελεῖ τετραετῆ ἀτέλειαν, εἰς τοὺς ἐπανελθόντας εἰς τὰς ἐστίας των.

κατάρρευση τῆς Ὁθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας. Βλ. Δ ό μ ν α ς Δ ο ν τ ᾶ, Ἡ Ἑλλάς καὶ αἱ δυνάμεις κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, Θεσσαλονίκη 1973. Ἐξάλλου, τὴν ἴδια χρονιά (1876), ποὺ οἱ Ναουσαῖοι ἔστειλαν τὶς δύο πιὸ πάνω ἀναφορές τους καὶ ζητοῦσαν προστασία, ἡ κατάστασις στὴ Θεσσαλονίκη ἦταν πολὺ ταραγμένη, ἀφοῦ λίγους μῆνες πρὶν διαδραματίστηκαν ἐκεῖ σοβαρὲς ὀχλοκρατικὲς συγκεντρώσεις τῶν Μωαμεθανῶν, ποὺ τὸ ἀποκορύφωμά τους ἦταν ἡ σφαγὴ (6 Μαΐου 1876) τῶν Προξένων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Βλ. σχετικὰ στοῦ Ἄ π. Ε. Β α κ α λ ο π ο ὑ λ ο υ, Τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν Μάιο τοῦ 1876 καὶ οἱ ἐπιδράσεις τους στὸ Ἀνατολικὸ ζήτημα, «Μακεδονικά» 2(1941-1952)193-262, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Ἐπειδὴ δὲ συμφώνως τῷ Ἱερῶ νόμῳ, ἡ γῆ τοῦ κυρίου ἐστί, πᾶς δὲ τῷ ἀπολύτῳ κυριάρχη ἀπειθῶν καὶ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ θέλησιν ἀθετῶν, τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἐκχωρούμενον αὐτῷ δικαίωμα ἀπόλλυσι. Τούτοις, συνεπῶς, καὶ οἱ ἡμέτεροι πατέρες τῆς ἀκινήτου αὐτῶν περιουσίας ἐστερήθησαν, καὶ αἱ πρόσοδοι τῶν κτημάτων αὐτῶν εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸ Ταμεῖον (ἐμλιάκ) εἰσῆρχοντο. Ἐνεκεν ὅμως τοῦ ἀγόνου συστήματος τῆς ἐπιμόρτου καλλιιεργείας καὶ συνεπεῖα ἐκλιπαρήσεων, ὁ αὐτὸς σουλτάνος ταυτοχρόνως, δι' ἐπισημον διατάγματος, ἐδώρησατο εἰς Ψαρρά, Χίον, Κυδωνίας καὶ Νάουσαν τὴν ἀκίνητον αὐτῶν περιουσίαν (σελ. 2). Ἐκτοτε, λοιπόν, ἀφοῦ ἡ μὲν περιουσία ἡμῶν ἐγένετο πλήρης καὶ ἀληθῆς ιδιοκτησία (τεμλίκι-ἐρεζι-μιμλουκί), ἡ δὲ φιλοπονία ἡμῶν ἀναπτύχθεισα μετέβαλεν ὀλοκλήρους ἀπροσόδους καὶ πετρώδεις λόφους εἰς ὠραίους ἀμπελώνας, προσόδους οὐκ ἐγκαταφρονήτους (1,400.000 ὀκάδ. σταφυλ. ἐτήσιως) ἀποφέροντας καὶ θέαν τὰ μάλα ἐπίζηλον παρέχοντας.

Μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ περὶ μεταγραφῆς νόμου ἔγγραφα ιδιοκτησίας, ἦτοι χοντζέτια, ἐλαμβάνομεν παρὰ τοῦ κατῆ (juge du rai), ἐκπληροῦντες καὶ ἔργα ὑποθηκοφύλακος, ὅπως καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις. Τὴν δεκάτην δὲ μόνον ὁ αὐτὸς μεγαλόδωρος δωρητῆς ἀφιέρωσεν εἰς τὸ βάκφι. Ἀπορίας δ' ἄξιον εἶναι, τῇ ἀληθείᾳ, ποῦ στηριζόμενοι οἱ νέοι τῆς Τουρκίας οἰκονομολόγοι θέλουσι νὰ ὑπάγωσι τὴν ἡμ. χώραν εἰς τὸν περὶ βακουφίων νόμον. Καὶ ἄλλοτε ἠνωχλήθημεν παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Βακουφίων, ἀλλὰ δυνάμει τοῦ περὶ ἐκχωρήσεως φερμανίου, οὐ μόνον ἀτηλλάγημεν, ἀλλ' ἠξιώθημεν καὶ βεζυρικήσ διαταγῆς, προσεπικυρούσης τὸ γνήσιον τοῦ ρηθέντος φερμανίου. Ἡ δεκάτη δὲν εἶναι δικαίωμα ἐπηρεάζον τὴν ιδιοκτησίαν, ἀλλ' ἔμμεσός τις φόρος, χορηγούμενος πρὸς ἀνακούφισιν τῆς πολιτείας, ἀδιαφορῶν ὁ φορολογούμενος, καὶ μάλιστα ἐν Τουρκίᾳ, ἂν ἡ χρῆσις εἶναι σχετικὴ ἢ μὴ.

Ἐκτὸς δ' ὅλων τούτων ἔρχεται εἰς ἐπικουρίαν ἡμῶν καὶ ὁ πολ. Κῶδιξ, ὅστις θεωρεῖται ὡς ἰσχύων τοῦ Κράτους νόμος. Οὗτος, ποιούμενος λόγον περὶ ιδιοκτησίας, λέγει τὰ ἐξῆς ἐν τῷ Δ' περὶ γαιῶν νόμον ἀρθρω: Αἱ ἀφιερωθεῖσαι γαῖαι εἶναι δύο εἰδῶν: Α'. Αἱ ἀληθῶς ιδιόκτητοι γαῖαι, ὡς συμφώνως τῷ Ἱερῶ νόμῳ ἀφιερωθεῖσαι. Ἡ ιδιοκτησία καὶ τὰ κατοχικὰ δικαιώματα τῶν τοιούτων γαιῶν ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἀφιέρωμα, ἐπ' αὐτῶν δὲ δὲν ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ πολιτικοῦ νόμου (κανόν), ἀλλὰ διέπονται ἀπὸ τοὺς ὅρους, οὓς ἔθεσεν ὁ δωρητῆς. Β'. Αἱ γαῖαι, αἱ ἀποσπαθεῖσαι κ.τ.λ. Βεβαίως, ὁ πολιτικὸς νόμος ἀργεῖ, ὡς πρὸς τὴν ἀρχικὴν τοῦ δικαιώματος γέννησιν, ὑφίσταται ὅμως ἡ τῆς παραγραφῆς καθιέρωσις, ὡς οὕσα δημοσίας τάξεως δικαίωμα. Ἐξ ὅλων, λοιπόν, τούτων ἔπεται, ὅτι οὐδεμία, κατὰ τὸν ἱερὸν τῶν Τούρκων νόμον, θέλησις εἶναι τῆς τοῦ σουλτάνου ἱερωτέρα, καὶ οὐδενὸς τὸ δῶρημα τελειότερον τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὸν Θεὸν ἐπὶ τῆς γῆς.

Πόθεν, λοιπόν, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρνούμενοι τὸ δικαίωμα ἐπιτάττουσιν ἡμῖν, λέγοντες, οὐδὲν δικαίωμα ἐπὶ τῆς ιδιοκτησίας σας ἔχετε, ἦν ἐπὶ

πεντήκοντα ὅλα ἔτη καρπούμεθα, δυνάμει τίτλου ἐγκύρου, κατὰ τοὺς κειμένους νόμους; Ἐπὶ ἔτη δὲ δύο κατακρατοῦσι τοὺς ἐγκριτωτέρους τῶν πολιτῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς Βεροίας καὶ Θεσσαλονίκης καὶ μεταχειρίζονται πᾶν μέσον πρὸς ἐκβίασιν τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅπως συναινέσωμεν εἰς τὴν ἐπισφράγισιν τῶν διαταγῶν (σελ. 3) των καὶ ἐκχωρήσεων αὐτοῖς τὰς περιουσίας μας.

Ἦδη δ' ἐτέραν διαταγὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κομίσαντες, ἄνευ καταχωρήσεως προσήκοντος ἄρθρου σχετικοῦ κανονισμοῦ, ἀποφαίνονται ξηρῶς, διὰ γλώσσης ἀξίας τῆς προσοχῆς τῆς Εὐρώπης «δὲν ἔχετε δίκαιον. Εἴσθε ψεύται». Προσάγομεν αὐτοῖς ἔγγραφα, ἅτινα σεβαστὸς κυριάρχης ἐξέδoto. Οὐδόλως εἰσακουόμεθα. Ἐν φυλακαῖς καὶ ἀπειλῇ διάγομεν. Ἀπηυδῆσαμεν, ἐξοχώτατε, καὶ ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ ἐκ τῶν ἀνυπολογίστων ζημιῶν, ἔνεκεν τῆς τοιαύτης ἐκκρεμοῦς ἡμῶν καταστάσεως.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀδίκους φυλακίσεις ἐν καιρῷ χειμῶνος, καὶ μάλιστα ἐν εἰρηκτῇ δυσώδει καὶ πνιγηρᾷ, καὶ ἀπείρους στερήσεις ὑφιστάμεθα, ἔτεροι δέ, ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα, ἀκατονομάστως πιεζόμενοι καὶ κακουχούμενοι ἐν ταῖς τῶν κακούργων φυλακαῖς ἐν Βεροίᾳ κρατοῦνται, ἐπιμόνως ὑπὸ τῶν διοικητῶν, ἀπαιτούντων ἄδικον ἐπισφράγισιν τῶν θελήσεων αὐτῶν, καὶ μάλιστα ἐν χρόνῳ, καθ' ὃν ἡ Εὐρώπη μέλλει νὰ διακανονίσῃ τὰς σχέσεις τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὴν Πύλιν. Καὶ ἐπειδὴ πᾶν μέσον ἀναφορᾶς καὶ δικαιολόγον ἐνστάσεως ἐξηγητήσαμεν, Διὰ τοῦτο διαμαρτυρούμεθα ἐνώπιον τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος, καὶ παρακαλοῦμεν αὐτήν, ὅπως μὴ παρίδῃ τὴν ἱκετήριον αἴτησιν ἀναξιοπαθοῦσης Κοινότητος, καὶ ὅπως ὑποδείξῃ τῇ Πύλῃ τὸ ἄδικον τῆς τοιαύτης διαγωγῆς.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ ἐξαιρέτου πρὸς Ὑμᾶς σεβασμοῦ μας.

Τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος ταπεινοὶ θεράποντες

Ἐν Ναούσῃ τῇ 30 Νοεμβρί(ου) 1876

(Ἐξι σφραγίδες τῶν μαχαλάδων-συνοικιῶν καὶ ὕστερα, ἐπάνω δεξιᾷ, γράφονται τὰ ἐξῆς:)

Βοῦλαι ἀπολεσθεῖσαι

Μαχαλᾶς Ἀγ. Παρασκευῆς

Ὁ Μουχτάρης

Γριγόριος Ζαφίριου

Μαχαλᾶς Ἀλώνια

Ὁ Μουχτάρης

Ζαφύρης Γεωργίου

(Ἀκολουθοῦν ὑπογραφές σὲ τρεῖς σειρές)

(Στὰ ἀριστερὰ ὑπογράφουν:)

» Κωνσταντῖνος Γ. Χ(ατζῆ) παράσχης

» Ἰωάννης Γ. συμανίκα

- » Ν. Χ. Πετρίδης
- » Ἀντώνιος Κ. Πεοδικάρης
- » Δημήτριος Γ. Χ. Παράσχος
- » Γεωργίος Ἀγγελάκη Νάνου
- » Γεώργιος θεολόγης
- » δήμους Τζίτζη (;)

(Στὸ κέντρο ὑπογράφουν:)

- » δημήτρης Κ. γαλάνης
- » Γ. Κ. λαπαβίτζας
- » Κ. Ἀγγελάκης
- » Μανουήλ Α. Μπέλλας
- » Ι. Χ(ατζή) Γρηγοριάδης
- » Χ: Γιάν: Χ: θεοδοσιάδης
- » Χ. Ν. Γούγκουρας
- » Δημήτριος Πλαταρίδης
- » Μητᾶς στέργιον

(Δεξιά ὑπογράφουν οἱ:)

- » δημήτρης παναγῖοτι
- » γιανους ἀγγελου
- » δημήτριος φιλίππου
- » Δ. Τζιότζου
- » Χρίστος ἰωάνου
- » Χρίστου νικολάου
- » Χρίστους κοστινο
- » Ιω: δ. μπλατζότης
- » Ἀντώνιος Τζίκρας (;)
- » Ἀθανάσης δημητρίου
- » Ἀναστάσιος...
- » Δημ. Δ. Μπίλης

Τέσσερα σχετικά, διαβιβαστικά έγγραφα ἑλληνικῶν ὑπηρεσιῶν

Στὸν ἴδιο φάκελο βρέθηκαν καὶ τέσσερα ἔγγραφα τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Στὰ περιθώριά τους ὑπάρχουν σχετικὲς «ἐπισημειώσεις» τῆς Ἑλληνικῆς πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅλα τοῦτα εἶναι σχετικὰ μὲ τις δύο ἀναφορὲς τῶν Ναουσαίων καὶ τὸ θέμα τῶν διώξεων καὶ τῶν φυλακισεῶν τους. Κρίθηκε ὅτι εἶναι χρήσιμο νὰ δημοσιευθοῦν καὶ αὐτά, γιατί

μᾶς δίνουν κάποια διαφωτιστική εικόνα για τὸν τρόπο πὸ οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας προσπαθοῦσαν νὰ προστατευθοῦν ἀπέναντι στὶς αὐθαιρέσιες καὶ στὶς ἀρπακτικὲς διαθέσεις τῶν Τούρκων. Ἀκόμα δίνουν τὴν ἀφορμὴ νὰ σκεφθεῖ καὶ ὁ σημερινὸς μελετητὴς τῶν ἐγγράφων, πόσο καθοριστικὸ καὶ σπουδαῖο ρόλο παίζει πάντοτε στὴ ζωὴ καὶ στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες καὶ ὁ ἀνθρώπινος παράγοντας. Πραγματικά, ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῶν κειμένων πὸ ἀκολουθοῦν, φαίνεται καθαρὰ ὅτι, ἐνῶ ὁ Ἕλληνας Πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης (δηλαδὴ ὁ γνωστὸς Κωνσταντῖνος Βατικιώτης)¹ διακρινόταν γιὰ τὴ ζωντάνια, τὴ δραστηριότητα καὶ τὸν ἐθνικὸ παλμὸ του, οἱ ἄλλοι διπλωματικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ παράγοντες καὶ ὑπάλληλοι χαρακτηρίζονταν ἀπὸ γραφειοκρατικὴ νοοτροπία, ἀπὸ μανδαρινισμό καὶ ἀπὸ τὴ συνήθως ψυχρὴ συμπεριφορὰ τοῦ διπλωμάτη, ὁπότε οἱ τύποι καὶ οἱ ἐπιφυλάξεις ἐξοντώνουν τὴν οὐσία καὶ ἀποτελεμάτων τὶς ὑποθέσεις...

Τὸ πρῶτο ἔγγραφο ἔχει δύο σφραγίδες καὶ τρεῖς ἡμερομηνίες. Στάλθηκε ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ προξενεῖο τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τὸν πρεσβευτὴ τῆς Ἑλλάδος στὴν Πόλη Α. Γ. Κουντουριώτη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ του χρονολόγηση, φέρει καὶ δύο «ῥοειδεῖς» σφραγίδες: Ἡ πάνω ἀριστερὰ εἶναι δυσανάγνωστη, πρέπει ὅμως νὰ εἶναι μᾶλλον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔχει συμπληρωθεῖ ὁ ἀριθμὸς πρωτοκόλλου (13819) καὶ ἡ ἡμερομηνία (18 Δεκεμβρίου 1876) τῆς παραλαβῆς του. Δίπλα ὑπάρχει ὁ χαρακτηρισμὸς «Τῷ Κῶ πρέσβει». Πιὸ κάτω δεξιὰ ὑπάρχει ἡ ἄλλη, μικρότερη κάπως, σφραγίδα, πὸ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Πρεσβεία τῆς Ἑλλάδος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἄρ. Πρ(ωτοκόλλου) 4757. Ἐλ(ήφθη) τὴν 14 Δεβρίου '76».

Ἀπὸ τὸ ἔγγραφο τοῦτο ἀποδεικνύεται ὅτι στὸν Ἕλληνα πρόξενο τῆς Θεσσαλονίκης στάλθηκαν καὶ οἱ δύο πιὸ πάνω ἀναφορές, γιὰ τὴν γίνεσθαι σὲ τοῦτο χρῆση πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ («... αἱ ἐγκλειστοὶ ἀναφοραὶ...») καὶ ὅτι διαβιβάστηκαν καὶ οἱ δύο στὴν Ἑλληνικὴ πρεσβεία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ κείμενό της εἶναι τὸ ἐξῆς:

Β. Ἑλληνικὸν Προξενεῖον

ἐν Θεσσαλονίκῃ

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 7 Δεκεμβρίου 1876

Ἄριθ. Πρωτ. 1395

Συνημμένα

1. Γιὰ τὴ δράση τοῦ Κ. Βατικιώτη (1830-1881) στὴ Μακεδονία (1866-1881) βλ. στοῦ Εὐαγγέλου Κωφοῦ, Ἡ ἐπανάστασις, ὅ.π., σ. 357 (εὐρετήριο) καὶ στοῦ Ἰδίου, Greece, ὅ.π., σ. 60, 62 καὶ 182, Ἴω. Σ. Νοτάρη, ὅ.π., σ. 22 (σημ. 1), 35 κ.έ. καὶ Στεφ. Παπαδοπούλου, ὅ.π., σ. 67 κ.έ.

Ἐξοχώτατε

Πρὸ μικροῦ ἐκομίσθησάν μοι αἱ ἐγκλειστοὶ ἀναφοραὶ τῆς κοινότητος Ναούσης. Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν θέλετε εὐαρεστηθῆναι νὰ παρατηρήσετε ὅτι οἱ πολυπαθεῖς κάτοικοι τῆς ἑλληνικωτάτης ταύτης πόλεως ἀπειλοῦνται νὰ ἀφαιρεθῶσι διὰ τῆς βίας τῆς ἀκινήτου αὐτῶν κτήσεως, ἣν ἀπὸ πεντηκονταετίας νέμονται, δυνάμει νομίμων τίτλων ὡς τελείαν ιδιοκτησίαν των (τεμλίκι, ἐραζὶ μιμουκέ), χαρακτηριζομένης αὐτῆς ὡς βακουφικῆς καὶ πρὸς τοῦτο οἱ προκριότεροι τῶν κατοίκων ἀπὸ διετίας φυλακίζονται καὶ νῦν ἔτι διατελοῦσιν ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς Βεροίας, ὅπως ἐξαναγκασθῶσι νὰ παραιτηθῶσι (σελ. 2) τῶν ἀξιώσεών των καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὰς ιδιοκτησίας των ὡς βακουφικάς. Ἡ ἐν ταῖς ἀναφοραῖς ταύταις λεπτομερῆς ἀφήγησις τῆς ὑποθέσεως μὲ ἀπαλλάσσει πάσης ἐπεξηγήσεως.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ναούσης, ἀποτυχόντες νὰ τύχωσι δικαιοσύνης παρὰ τῶν ἐνταῦθα καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐγχωρίων Ἀρχῶν, πρὸς ἃς ἐπανειλημμένως ἀλλὰ ματαίως ἐξέβηκαν τὰ δικαιώματά των, ἀναγκάζονται νὰ ζητήσωσι δι' ἐμοῦ καὶ τὴν μεσολάβησιν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος.

Πιθανώτατον εἶναι ὅτι ἀπευθύνθησαν ἢ θ' ἀπευθυνθῶσιν ὅμοιαι ἀναφοραὶ καὶ εἰς δύο ἑτέρους ἐνταῦθα Προξένους, ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς Ναούσης πεποίθησιν κυρίως ἐπὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος μεθ' οὗ θέλει ἐνεργήσῃ ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ὑπὲρ τῶν δικαίων των, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν καταδιώξεων, ἃς ὑφίστανται καὶ τῆς ἐπικειμένης δημεύσεως τῆς περιουσίας των.

Διὰ τοῦτο ἐπείγομαι νὰ διαβιβάσω αὐτὰς τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι καὶ νὰ παρακαλέσω νὰ εὐαρεστηθῆτε νὰ διενεργήσητε ὑπὲρ αὐτῶν ὅ,τι δυνατόν.

Εὐπειθέστατος

Ὁ Γεν. Πρόξενος

Κ. Ν. Βατικιώτης

Κάτω ἀπὸ τὴν πρώτην σελίδα γράφτηκαν τὰ στοιχεῖα τοῦ παραλήπτη:

Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν Κύριον

Κύριον Α. Γ. Κουντουριώτην

Πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος κ.λ.π.

Εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Πρεσβευτὴς ἔγραψε τὰ ἐξῆς στὸ περιθώριον (ἀριστερὰ) τῆς πρώτης σελίδας:

Τῷ Κυρίῳ Ἀ. Μαθιοδάκῃ,

Παρακαλουμένῳ ν' ἀναγνώσῃ τὸ περιεχόμενον εἰς τὴν Α.Π. τὸν Πατριάρχην, ἐπικαλούμενος τὴν συνδρομὴν τῶν πατριαρχείων ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς κοινότητος Ναούσης.

Πέραν, 17 10βρ. 1876.

Α. Γ. Κουντουριώτης.

Τὸ δεύτερο ἔγγραφο ἔχει τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ καὶ ὅμοιες σφραγίδες. Παραλήφθηκε ἀπὸ τὴν πρεσβεία τῆς Πόλης στὶς 20 Δεκεμβρίου (ἄρ. πρωτ. 4923) καὶ στὸ οἰκουμενικὸ πατριαρχεῖο τὴν 28 Δεκεμβρίου 1876.

Μὲ τὸ ἔγγραφο τοῦτο διαβιβάστηκε συνημμένη καὶ ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ φερμανιοῦ, ποὺ δημοσιεύτηκε πρὸ πάνω. Ἀναφέρεται ἀκόμα σὲ τοῦτο ὅτι οἱ Ναουσαῖοι εἶχαν καὶ ἄλλους τίτλους, στοὺς ὁποίους στήριζαν τὰ δικαιώματά τους, καὶ ὅτι τὰ παρουσίασαν ὅλα τοῦτα στὶς ἀρμόδιες τουρκικὲς ἀρχὲς τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ὅπου ἀπέστειλαν εἰδικὸ ἐπίτροπό τους), ἀλλὰ οἱ ἀπόψεις τους δὲν ἔγιναν δεκτές.

Τὸ κείμενο τοῦτο ἔχει ὡς ἐξῆς:

*Β. Ἑλληνικὸν Προξενεῖον Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 20 Δεκεμβρίου 1876
ἐν Θεσσαλονίκῃ*

Ἀριθ. Πρωτ. 1452

Συνημμ. 1.

Πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει

Σ. Β. Πρεσβείαν

Κατόπιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 1395 τῆς 7ης ἰσταμένου ἀναφορᾶς μου λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἐπισυνάψω ᾧδε ἀντίγραφον μεταφράσεως τοῦ Ἀυτοκρατορικοῦ Φερμανίου τοῦ Σουλτὰν Μαχμούτ, ἐφ' οὗ, κυρίως, οἱ Ναουσαῖοι στηρίζουσι τὰς ἀξιώσεις των.

Καὶ τὸ ἔγγραφο τοῦτο, ὡς καὶ ἄλλους τίτλους, οὓς ἔχουσιν οἱ Ναουσαῖοι, εἶχον παρουσιάσει καὶ ἄλλοτε, διὰ τοῦ εἰς Κων/πολιν ἀποσταλέντος πέρυσιν ἐπιτρόπου των, ἐνώπιον τῶν ἀρμοδίων Ἀρχῶν καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἀρχνεκάμ Ἀδ-λιγέ, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐθεωρήθησαν ἐπαρκῆ.

Πληροφορῶ δὲ ὅτι οἱ ἐν Βεροῖα κρατούμενοι, ἔνεκεν τῆς ὑποθέσεως ταύτης Ναουσαῖοι, ἀπελύθησαν ἔνεκα τῶν ἐορτῶν (σελ. 2) τοῦ Βαῖραμίον, θὰ φυλακισθῶσιν ὅμως καὶ αὐθις μετὰ τὰς ἐορτάς.

Ἐδπειθέστατος

Ὁ Γεν. Πρόξενος

Κ. Ν. Βατικιώτης

Στὸ περιθώριο (ἀριστερὰ) σημείωσε ὁ πρεσβευτὴς τὰ ἐξῆς:

Τῷ Κω Α. Μαθιουδάκη, κατόπιν τῆς ἀπὸ 17 λήγοντος ὑπ' ἀριθ. 4757 ἐπισημειώσεώς μας.

Πέραν, τὴν 27 10βρ. 1876

Α. Γ. Κωντουριώτης.

Τὸ τρίτο ἔγγραφο εἶναι τὸ μόνο ποὺ ἔχομε ἀπὸ ὑπηρεσία τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ ποὺ τὸ ὑπογράφει, δυσανάγνωστα, κάποιος διευθυντὴς του. Μὲ τοῦτο ἐπιστρέφεται ὅλη ἡ ἀλληλογραφία μὲ τὸ αἰτιολογικὸ

ὅτι ἔπρεπε νὰ ξανασταλοῦν ὅλα τὰ ἔγγραφα (στὸ πρωτότυπο ἢ σὲ ἀντίγραφο) μὲ «συνημμένον» ἔγγραφο τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς πρεσβείας.

Κάτω ἀπὸ αὐτὸ ὑπάρχει ὑποσημείωση, μὲ τὴν ὁποία ὑποβλήθηκε τὸ ἔγγραφο στὸν Ἑλληνα πρεσβευτὴ καὶ ζητήθηκε ἡ γνώμη του, ἂν ἔπρεπε νὰ ξανασταλοῦν τὰ ἔγγραφα «διὰ τῆς ἐπισήμου ὁδοῦ». Βλέπομε λοιπὸν ὅτι, ἐνῶ οἱ ραγιάδες Ναουσαῖοι ὑπέφεραν στίς φυλακές, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ οἱ γύρω του, ὅπως καὶ οἱ διπλωματικοὶ ἐκπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος, ἀσχολοῦνταν μὲ πρωτόκολλα, μὲ ἄλλες τυπικότητες καὶ σκοπιμότητες...

Τὸ ἔγγραφο φέρει μονάχα μιὰ σφραγίδα, τῆς ἐλληνικῆς πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀκόμα τὴν ἐνδειξη τοῦ ἀριθ. πρωτοκόλλου καὶ τὴν ἡμερομηνία πὺ παραλήφθηκε (289/25.1.1877) καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Κύριε Διευθυντά,

Ἐπιστρέφων τὴν παροῦσαν, μεθ' ὅλων τῶν συνημμένων, πληροφοροῦ ὑμᾶς ὅτι ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, λαβὼν γνώσιν τῆς ὑποθέσεως τῆς ἀναφερομένης ὧδε, ἀπήντησέ μοι, διὰ τοῦ Μεγ. Πρωτοσυγγέλου, ὅτι δέον νὰ τῷ ἀποσταλῶσι, δι' ἔγγράφον ὑμῶν ἢ τῆς Ἀ. Ἐξοχότητος τοῦ Κου Πρέσβευτος, ἐν πρωτοτύπῳ ἢ ἐν ἀντιγράφῳ, τὰ συνημμένα, ὅπως ἐνεργήσῃ τὰ καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐν καιρῷ γνωστοποι(ήσω) ὑμῖν τ' ἀποτελεσμα.

Πέραν τὴν 22 Ἰανουαρίου 1877

Εὐπειθέστατος

(ὑπογραφή δυσανάγνωστος)

Κάτω ἀπὸ τὸ κείμενο γράφονται τὰ ἐξῆς :

Ἐποβάλλεται τῇ Β. Πρεσβείᾳ, παρακαλουμένη νὰ δώσῃ ἡμῖν ὁδηγίας, ἂν πρέπῃ νὰ διακοινοθῶσιν ἐπισήμως καὶ ἐγγράφως τὰ παρόντα εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Πέραν τῇ 24 Ἰανουαρίου. 1877

Εὐπειθέστατος

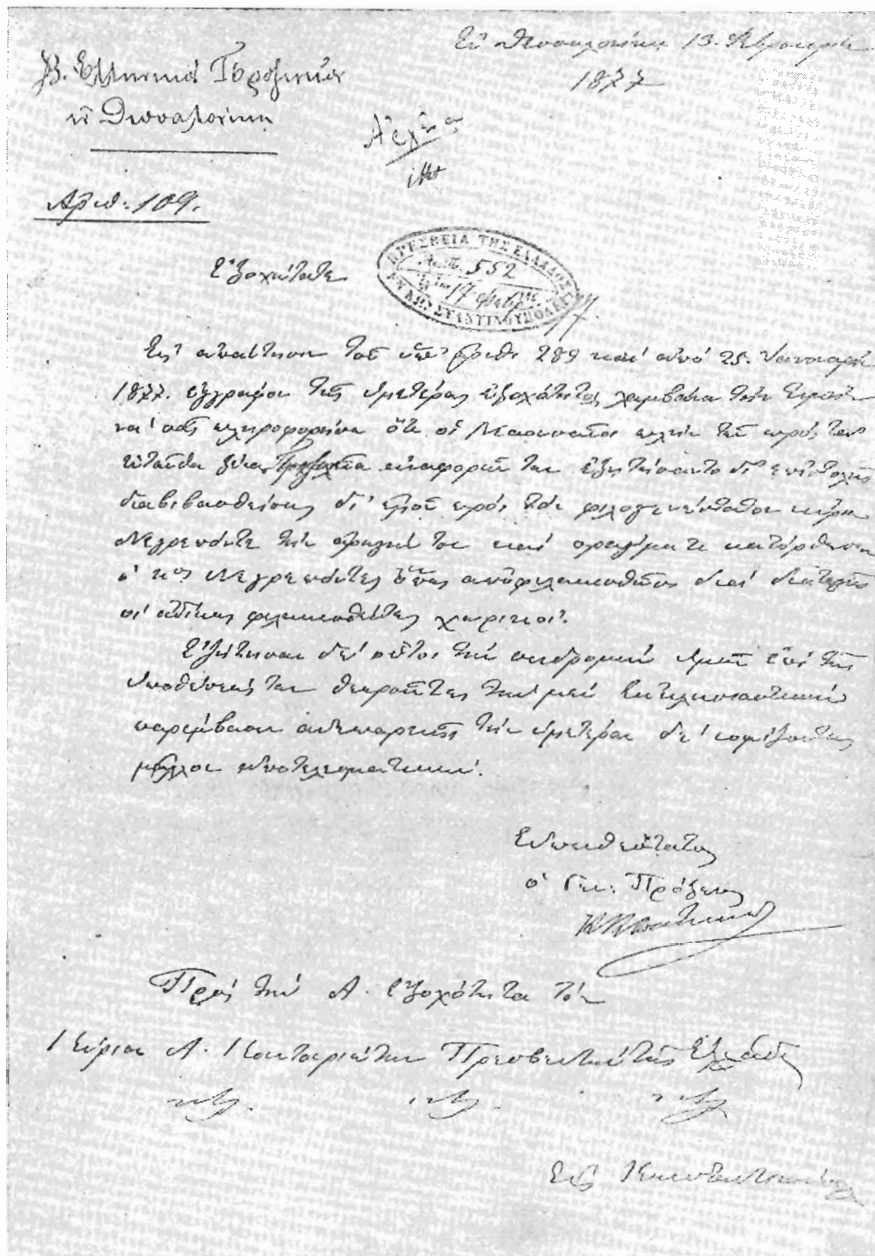
Ὁ Γ. Προξενικὸς Διευθυντῆς (;)

Α. Μαθιοῦδάκης (;)

Τὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο ἔγγραφο ἔχει πάνω, στὸ κέντρο, τὴ χειρόγραφη ἐνδειξη «Ἀρχεῖον» καὶ μία μονογραφή. Στὸ κέντρο πάνω φέρει τὴ σφραγίδα τῆς πρεσβείας τῆς Ἑλλάδος (βλ. εἰκ. 3), μὲ ἀριθμὸ πρωτοκόλλου 552, τῆς 17-2-1877.

Ἀπ' αὐτὸ μαθαίνομε ὅτι τελικὰ γλύτωσαν οἱ φυλακισμένοι Ναουσαῖοι, μὲ τὴ βοήθεια ὅμως τοῦ Νεγρεπόντη¹, ἀλλὰ δὲν μαθαίνομε ποία ἦταν καὶ ἡ ἔκβαση τῆς φορολογικῆς διαφορᾶς πὺ προέκυψε.

1. Πρόκειται, ἀσφαλῶς, γιὰ τὸν δραστήριο Ἑλληνα ἔμπορο τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μενέλαο Νεγρεπόντη. Βλ. Εὐ α γ γ ἔ λ ο υ Κ ω φ ο ὺ, Ἡ ἐπανάστασις, ὅ.π., σ.

Εικ. 3. Τὸ τελευταῖο ἔγγραφο τοῦ Γενικοῦ Προξενείου τῆς Ἑλλάδος στὴ Θεσσαλονίκη πρὸς τὸν Ἑλληνα πρεσβευτὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διακρίνεται ἡ σφραγίδα τῆς πρεσβείας

Ἔτσι ἀποδείχθηκε ὅτι ἄδικα περίμεναν οἱ ὑπόδουλοι τοῦτοι Ἕλληνες τὴν οὐσιαστικὴ συμπαράσταση τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ Ἑλληνα πρεσβευτῆ τῆς Πόλης. Τὰ συναισθήματα τῆς ἀπογοητεύσεώς τους, ὅπως καὶ τοῦ Ἑλληνα Προξένου τῆς Θεσσαλονίκης, ἐκφράζει πετυχημένα καὶ μὲ παρρησία ἢ τελευταία παράγραφος τοῦ ἐγγράφου, τὸ περιεχόμενο τοῦ ὁποίου ἔχει ὡς ἑξῆς:

B. Ἑλληνικὸν Προξενεῖον

ἐν Θεσσαλονίκη

Ἐν Θεσσαλονίκη 13 Φεβρουαρίου 1877

Ἀριθ. 109

Ἐξοχώτατε

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 289 καὶ ἀπὸ 25 Ἰανουαρίου 1877 ἐγγράφου τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς πληροφορήσω ὅτι οἱ Ναουσαῖοι, πλὴν τῶν πρὸς τὰ ἐνταῦθα ξένα Προξενεῖα ἀναφορῶν των, ἐξητήσαντο, δι' ἐπιστολῆς, διαβιβασθείσης δι' ἐμοῦ πρὸς τὸν φιλογενέστατον κύριον Νεγρεπόντε, τὴν ἀρωγὴν του καὶ πράγματι κατώρθωσεν ὁ κ. Νεγρεπόντες, ὅπως ἀποφυλακισθῶσι διὰ διαταγῆς οἱ ἀδίκως φυλακισθέντες χωρικοί.

Ἐζήτησαν δὲ οὗτοι τὴν συνδρομὴν ὑμῶν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεώς των, θεωροῦντες τὴν μὲν Ἐκκλησιαστικὴν παρέμβασιν ἀνεπαρκῆ, τὴν ὑμετέραν δὲ νομίζοντες μᾶλλον ἀποτελεσματικὴν.

Ἐὐπειθέστατος

Ὁ Γεν. Προξένος

K. N. Βατικιώτης

Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν

Κύριον Α. Κωντουριώτην Πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος κ.τ.λ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Βέροια

ΓΙΩΡΓΙΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

12 σημ. 2 καὶ τ ο ὕ ἰ δ ι ο υ, Greece, ὁ.π., σ. 32 σημ. 1, 87, 88 καὶ 132 σημ. 2, ὅπου μνημονεύεται καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς Νεγρεπόντης. Εἶναι, ἄλλωστε, συνηθισμένο, παλιὸ φαινόμενο, ἰδιαιτέρα στὴν Τουρκία (πάντοτε καὶ τώρα) ἢ στὶς τουρκοκρατούμενες περιοχές, νὰ πετυχαίνει κανένας σχεδὸν τὰ πάντα, ὅταν προσφέρει τὸ ἀνάλογο χρηματικὸ ποσὸ ἢ ἄλλες οικονομικές, ὕλικές παροχές καὶ ὠφελήματα.

R É S U M É

George Ch. Chionidés, Questions de propriété et de perception des impôts à Naoussa par emprisonnement, pendant les années 1870-1877.

Étude fondée sur le Firman de restitution de la propriété aux révoltés de Naoussa (1830) et autres documents.

On publie une traduction du Décret (Firman) du Sultan de Turquie de 1830 (document No. 1), par lequel la propriété des révoltés de Naoussa de 1822 leur est restituée. Par le même Décret fut ordonnée l'installation de 100 familles musulmanes à Naoussa, la construction d'une mosquée et d'une école turque etc.

On publie, en outre, deux pétitions, datées le 30.11.1876, des habitants de Naoussa (documents Nos 2 et 3), adressées aux Consuls de Thessaloniki et de Constantinople, par lesquelles ils se plainaient des autorités turques de Véria et Naoussa, qui tenaient en prison les notables de Naoussa pour le seul motif de non consentement pour les impôts sur leur propriété immobilière. Cette vicissitude dura pendant quelques années et se termina par l'intervention du négociant Grec de Constantinople Negreontis (v. la «Correspondance Consulaire» au Ministère des Affaires Etrangères d'Athènes, doc. «Ambassade de Constantinople 1876, Consulat de Thessaloniki»).

Ces documents contiennent des renseignements intéressants sur des questions d'Administration, de privilèges et impôts en Grèce encore asservie aux Turcs du 19e siècle. En outre, nous nous informons sur la composition des habitants de Naoussa et son économie et finances, pendant ce temps et, ainsi, une nouvelle image de cette ville nous est donnée, comme il est indiqué dans les 24 annotations de la présente étude, avec la bibliographie, concernant les mêmes questions.